

Grau de Filologia Catalana

Treball de Fi de Grau

Curs 2022-2023

**RAMON MIQUEL I PLANAS, EL DARRER
ANTINORMISTA**

Arnau Rulló i Gonzalo

Tutor: Francesc Bernat Baltrons

Barcelona, 16 de juny de 2023

Resum: La reforma ortogràfica impulsada per l'Institut d'Estudis Catalans comptà amb el suport i el beneplàcit de bona part de la classe política, els escriptors del moment i la ciutadania. Malgrat això, una part important dels escriptors (vinculats a la Renaixença i el Modernisme) s'oposaren a la codificació del català. Un dels personatges més particulars d'aquell moviment fou Ramon Miquel i Planas, bibliòfil barceloní molt implicat en les disputes lingüístiques de principis del segle XX. Aquest treball ressegueix la trajectòria de l'antinormisme en general i de Miquel i Planas en particular, amb la voluntat de conèixer els seus arguments i les seves motivacions contra les Normes Ortogràfiques.

Paraules clau: Ramon Miquel i Planas – Institut d'Estudis Catalans – ortografia – gramàtica - llengua catalana – Noucentisme - Antinormisme

Abstract: The orthographic reform promoted by the Institut d'Estudis Catalans enjoyed the support and approval of much of the political class, writers of the time and the Catalan people. Despite this, a significant part of writers (linked to “Renaixença” and “Modernisme”) opposed the codification of Catalan. One of the most particular characters of this movement was Ramon Miquel i Planas, a bibliophile from Barcelona who was heavily involved in the linguistic disputes of the early 20th century. This work follows the path of anti-normanism in general and of Miquel i Planas in particular, with the will to know their arguments and motivations against the “Normes Ortogràfiques”.

Keywords: Ramon Miquel i Planas – Institut d'Estudis Catalans - orthography – grammar - Catalan Language – Noucentisme - Anti-normanism

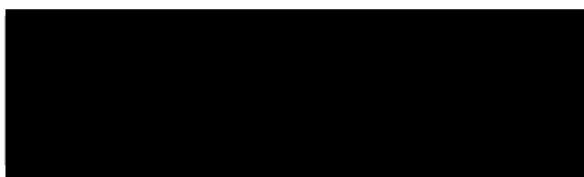

Amb aquest escrit declaro que sóc l'autor/autora original d'aquest treball i que no he emprat per a la seva elaboració cap altra font, incloses fonts d'Internet i altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he assenyalat com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen d'altres obres.

Tinc coneixement que d'altra manera, i segons el que s'indica a l'article 18, del capítol 5 de les Normes reguladores de l'avaluació i de la qualificació dels aprenentatges de la UB, l'avaluació comporta la qualificació de "Suspens".

Barcelona, a 16 de juny de 2023

Signatura:

*Hem reduït massa el coneixement de la llengua només a la memòria. Fer de
l'ortografia el signe de la cultura, signe del temps i signe de la bestiesa.*

PAUL VALÉRY

Dos enfrontats és un mateix home 'dividit'.

EMIL CIORAN

AGRAÏMENTS

Vull agrair a la família i els amics el suport i ajuda durant aquets mesos de recerca, especialment al Francesc Bernat, per respondre els dubtes i ajudar-me a trobar la informació necessària pel treball. Una aventura per un dels períodes més desconeguts de la història de la nostra llengua.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ.....	4
1.1 Objectius.....	5
1.2 Metodologia.....	5
2. BREU NOTÍCIA DE L'ANTINORMISME.....	6
2.1 Procés de codificació d'una llengua: el cas català.....	6
2.2 L'oposició a les Normes Ortogràfiques de l'IEC.....	8
2.2.1 Els antinormistes.....	12
2.2.1.1 Francesc Matheu, capítol dels Jocs Florals.....	13
3. RAMON MIQUEL I PLANAS, OPOSITOR AL FABRISME, EL NOUCENTISME I L'IEC.....	17
3.1 Breu biografia.....	17
3.2 1911-1918: suport al català literari.....	19
3.3 1918-1934: oposició frontal.....	25
3.3.1 <i>Contra la Reforma Lingüística</i> : conferència a l'Ateneu Barcelonès.....	26
3.3.2 Escrits després de la conferència.....	31
3.4 1934-1939: ostracisme i <i>Sonata en tres tiempos</i> , espetegada final en temps de postguerra.....	36
4. CONCLUSIONS.....	43
5. BIBLIOGRAFIA.....	47

1. INTRODUCCIÓ

La llengua és un símbol. Cada dia, milions de persones arreu del món la fan servir per comunicar-se amb els seus veïns, els seus amics o els seus caps. Emprem la llengua per expressar-nos, però també per mostrar les nostres emocions. Amb la llengua riem, plorem, patim i gaudim. La llengua és, de fet, allò que ens diferencia dels animals.

També és la llengua allò que ens permet tenir una visió determinada de la realitat. Com bé apunta el poeta hebreu Amir Or: *la llengua és una nafra d'on raja i raja el món*¹. És a dir, la llengua aporta, entre moltes altres coses, singularitat i riquesa. Si en perdem una perdem tota una cultura i món d'oportunitats, com assegura George Steiner: ‘‘La mort d’una llengua és irreparable, fa minvar les possibilitats de l’home’’².

Així doncs, a banda de ser un símbol, la llengua també és un conjunt de símbols. La llengua escrita és un sistema que ens permet deixar constància de la tradició. Ens permet immortalitzar els nostres costums i exerceix de base de la llengua de cultura.

L’ortografia, doncs, esdevé l’aspecte més visible i fàcil de reconèixer d’una llengua. Per això, també és l’aspecte més cobejat i disputat.

El català, a diferència del castellà o del francès, ha tingut una ortografia tardana. El camí recorregut fins a l’aprovació i acceptació de les *Normes Ortogràfiques* (1913) i la *Gramàtica Catalana* (1918) no fou gens fàcil, ans el contrari.

Aquest treball vol mostrar el procés de crítica i oposició a les reformes proposades pels joves de *L’Avenç* primer, amb Pompeu Fabra al capdavant, i la seva adopció per part de l’IEC després.

I ens centrarem especialment en la figura de Ramon Miquel i Planas, un bibliòfil que exercí l’oposició més ferotge i dura contra Fabra i les seves propostes ortogràfiques. La seva reacció fou la més duradora en el temps, atès que arribà fins i tot a la postguerra. Analitzarem la seva oposició frontal contra les *Normes* i resseguirem la seva trajectòria.

I com veurem, comprovarem que l’adopció de l’actual escriptura del català no fou pas un camí de roses.

¹ http://veusbaixes.cat/veusbaixes/3_files/VB3_15_Pons.pdf

² STEINER, George, *La idea d’Europa*, p. 54.

Josep Pla, als cèlebres *Homenots*, digué això: *Pompeu Fabra és l'únic català que tots els catalans han obeït plenament*³. Aquest treball pretén demostrar que això, durant força temps, no fou ben bé així.

1.1 OBJECTIUS

Aquest treball vol resseguir la trajectòria de Ramon Miquel i Planas, un bibliòfil barceloní i destacat antinormista que s'oposà fervorosament a la proposta impulsada per Pompeu Fabra. A través dels seus escrits, mostrarem les crítiques més destacades a l'ortografia de l'IEC. Analitzarem els motius pels quals Miquel i Planas es mostrà tan contrari a la proposta fabriana, centrant-nos especialment en la conferència *Contra la Reforma Lingüística*, pronunciada a l'Ateneu Barcelonès el 1918.

L'objectiu principal és mostrar la durada de l'antinormisme com a moviment contrari a l'ortografia unificada del català i analitzar la trajectòria d'aquells qui s'identificaren amb el moviment, especialment la de Ramon Miquel i Planas.

1.2 METODOLOGIA

Per mostrar l'oposició de Miquel i Planas, ens centrarem principalment en la seva conferència *Contra la Reforma Lingüística*, pronunciada els dies 21 i 25 de juny de 1918 a l'Ateneu Barcelonès. També analitzarem d'altres articles que publicà al llarg dels anys a *Joventut*, *El Poble Català*, *Bibliofília* i *Catalana*.

³ PLA, Josep, *Uns homenots*, p. 62.

2. BREU NOTÍCIA DE L'ANTINORMISME

2.1 PROCÉS DE CODIFICACIÓ D'UNA LLENGUA: EL CAS CATALÀ

Impulsar una ortografia i una gramàtica d'una llengua és un procés que es coneix com a codificació, la qual és una etapa principal del procés d'estandardització. És a dir, l'estàndard no és una variant natural de la llengua.

El procés d'estandardització regula la composició de la nova variant. Per això ha de seguir aquestes etapes:

- Selecció: la tria de la varietat dialectal que farem servir de base del nou estàndard. Pot ser una tria unitarita/monodialectal⁴ o bé pot ser composicional/multidialectal⁵. El cas català és composicional perquè inclou característiques de totes les varietats lingüístiques⁶.
- Codificació: establiment de les normes que regiran el nou sistema lingüístic (ho ampliïm a continuació).
- Vehiculació: acceptació per part de la societat. És una etapa fonamental per al procés d'estandardització, atès que perquè "la llengua estàndard sigui vàlida com a vehicle de comunicació comú a tota la societat cal que aquesta l'accepti com a tal".

En el cas de la llengua catalana, fou molt important el suport institucional de la Mancomunitat, de l'editorial de *L'Avenç* (que editava totes les obres seguint la proposta fabriana) i el suport d'escriptors com Josep Carner i Carles Riba, entre d'altres: "Perquè aquí ha estat el gran afer, la gloriosa

⁴ "El dialecte escollit com a base de l'estàndard és aquell que ha esdevingut hegemònic per les raons que siguin" (VENY I MASSANELL 2015: 76).

⁵ "Té en compte els diversos dialectes de la llengua històrica, els quals contribueixen en gran mesura a crear el model de llengua comuna" (VENY I MASSANELL 2015: 76).

⁶ "Tots els grans dialectes catalans han participat, en una mesura o altra, en la confecció de l'estàndard" (VENY I MASSANELL 2015: 77).

i no per tothom compresa ambició: crear-nos una llengua comuna clara i apta, indefinidament disponible’’⁷.

- Adequació: fer possible que la llengua disposi d’un seguit de registres que en possibilitin ‘l’adequació als diferents usos’’⁸ (VENY I MASSANELL 2015: 75-79).

El procés de codificació, com hem esmentat prèviament, és un procés engegat per les institucions amb autoritat lingüística (en el cas del català, l’Institut d’Estudis Catalans). Segons Joan VENY i Mar MASSANELL, aquests en són els aspectes més importants:

- 1) Codificació ortogràfica, que estableix les normes per a la grafia. En el cas del català, es produí amb la publicació de les *Normes Ortogràfiques* de 1913 i el *Diccionari Ortogràfic* de 1917.⁹
- 2) Codificació gramatical: elaboració d’una gramàtica prescriptiva. S’esdevingué amb la publicació de la *Gramàtica catalana*, el 1918.
- 3) Codificació lèxica: elaboració d’un diccionari normatiu. En el cas del català, fou el *Diccionari de la Llengua Catalana* de 1932.
- 4) Codificació ortoèpica: que indiqui la correcta pronúncia de la variant estàndard. En el cas català, tot i que l’IEC impulsà la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, no existeix cap document que reguli oficialment l’estàndard oral (VENY I MASSANELL 2015: 78).

Les diferents etapes d’aquest procés han de comptar sempre amb el vistiplau de l’acadèmia i el recolzament dels parlants de la llengua. Si no, el procés esdevé un fracàs, atès que l’objectiu principal de la codificació és el de dotar la llengua d’uns documents reguladors acceptats i reconeguts pels parlants.

⁷ RIBA, Carles, *Els poetes i la llengua comuna*, p. 136. Fragment del discurs d’entrada de Riba a l’IEC, després de substituir Antoni M. Alcover.

⁸ Aquesta és una funció desenvolupada pel TERMCAT, un organisme creat per la Generalitat i l’IEC.

⁹ ‘‘Obra personal de Pompeu Fabra i institucional de la Secció Filològica de l’IEC’’.

2.2 L'OPOSICIÓ A LES NORMES ORTOGRÀFIQUES DE L'IEC

Després de canvis i reformes de la primera proposta de *L'Avenç*, l'Institut aprovà les Normes Ortogràfiques el 24 de gener de 1913. Aquest fet suposà l'entrada en vigor del primer text regulador de l'escriptura catalana.

Les Normes són un conjunt de 24 regles amb l'objectiu de depurar i modernitzar el català¹⁰ després de segles d'*anarquia lingüística*. La comissió encarregada de la redacció de les Normes estigué formada, entre d'altres, per Pompeu Fabra, Antoni M. Alcover, Josep Carner, Eugeni d'Ors i Jaume Massó i Torrents.

Aquesta comissió hagué de lidiar amb les diferents sensibilitats lingüístiques que aportaven idees i solucions a la nova ortografia, i així ho van recollir els ponents al prefaci de les Normes: "Les Normes Ortogràfiques aquí donades no són totes les que foren posades a deliberació i estudi: són les que després de llargues deliberacions han arribat o obtenir el sufragi favorable dels quatre quints de membres votants de l'Institut. [...] No podem estar-nos de pensar que en les discussions de l'Institut per la formació d'aquestes normes ortogràfiques s'han registrat en compendi totes les opinions en lluita que's regiren en l'actual producció literària de Catalunya" (IEC 1913: 2-3).

És a dir, el propi Institut reconeix les divisions i disputes a l'hora de confeccionar les seves regles. D'altra banda, tot i que l'ortografia tradicional patia una forta sacsejada, les Normes recollien bona part de les sensibilitats lingüístiques dels membres de l'Institut, no només les idees de *L'Avenç*¹¹ (SEGARRA 1985: 14-16).

Un cop aprovades, començà el període de difusió de les Normes a través de la premsa. *El Poble Català* les publicà entre els dies 31 de gener i 2 de febrer de 1913. El diari les promocionà d'aquesta manera: "Ensems, *El Poble Català* adopta desde avui les normes acordades, i ho fa amb la franca alegrí que li dona la convicció de que la llengua catalana, la gloriosa llengua nostra, tocarà un gran benefici de la reforma elaborada per l'Institut d'Estudis Catalans" (*El Poble Català*, 31-01-1913).

¹⁰ "La culminació dels treballs i discussions que havien iniciat al juliol de 1911, [...], els membres de la Ponència Ortogràfica nomenada per l'Institut" (SEGARRA 1985: 14).

¹¹ "És cert que algunes de les solucions més radicals de Fabra foren acceptades pels membres de l'Institut. [...] Ara bé [...], en contra dels seus desitjos, s'aprovà la conservació de la *h* etimològica (SEGARRA 1985: 16).

Paral·lelament, també aparegueren a *La Veu de Catalunya* el 31 de gener 1913, sota el títol PER L'UNITAT DE L'IDIOMA. Enric Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona, s'hi referí amb un article on assegurava que les Normes i, per tant, l'escriptura unificada del català, fan sortir la llengua de "l'anarquia dialectal que porta a la descomposició i a la mort" (PRAT DE LA RIBA 1913: 3).

Pompeu Fabra, en un discurs als Jocs Florals de Lleida de 1915, defensava la importància de la unificació ortogràfica del català per a introduir-lo als usos oficials i depurar-lo de castellanismes: "No volíen comprendre que mentre el català fos una llengua sense una ortografia unificada i sense un lèxic i una gramàtica fixats, no es podia implantar a les escoles, ni podia aspirar als usos oficials, i es trobava en condicions aclaparadores d'inferioritat en la seva lluita amb la llengua castellana" (FABRA 1915: 131).

Com hem esmentat abans, si les Normes triomfaren fou, en part, gràcies al suport de la classes política i la premsa del moment, que en facilità (i molt) l'acceptació per part del públic. Ara bé, les Normes comptaren amb una oposició destacada i frontal per part d'un bon nombre d'escriptors i personatges d'èpoques passades (segons SEGARRA, "membres de la intel·lectualitat més rànica" [1985: 9]).

Antoni M. Alcover, impulsor del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana i primer president de la Secció Filològica de l'IEC, no considerava la reforma ortogràfica com a prioritària. A més, defensava un model de llengua força més conservador que el que proposaven Fabra i companyia. Malgrat tot, fa una crida a acceptar les Normes i a defensar-les: "Nosaltres hem considerat sempre l'ortografia com una cosa secundària fins a cert punt; [...] De manera que per patriotisme i per amor a la llengua catalana feim el sacrifici d'una bona part de les nostres conviccions ortogràfiques, i aconsellam i pregam a tots els nostres amics que facen lo mateix que nosaltres: que sacrificuin les seues amors, aficions i conviccions ortogràfiques pel bé major de la dignificació de la nostra estimadíssima llengua catalana" (MOLL 1961: 102-103).

El col·lectiu s'agrupà sota el paraigua de l'antinormisme, un moviment format per, entre d'altres, escriptors com Caterina Albert, Narcís Oller, Josep Pin i Soler, Alfons Par o Francesc Carreras i Candi. D'una banda, existeix el xoc generacional entre noucentistes

contra modernistes i membres de la Renaixença. D'altra banda, es tractava d'un cas d'oposició a l'autoritat de l'IEC¹² (SUNYER 2012: 170).

Aquesta oposició, que podríem dir-ne *refracció*, ve liderada pels capitosts de la Renaixença i els Jocs Florals, atès que consideren que el Noucentisme (i les Normes com a símbol principal) liquida el llegat literari del segle XIX i, de passada, tota la tradició literària medieval. I, d'altra banda, trobem l'*oposició* dels escriptors modernistes, que critiquen la *posició arbitrària de la llengua estàndard*¹³ (MURGADES 1997: 108).

El propi Pin i Soler, en un article al *Diario de Reus*, fa notar la seva crítica al *bandejament* dels escriptors de la Renaixença sofert per l'IEC: ‘¿Qué costava als normistes per exemple, si tan urgía reglamentar la nostra manera gráfica d'escriure, demanar parers a persones enteses?’ (PIN I SOLER 1913: 1). L'oposició contra les Normes, doncs, s'articulà a través de la crítica contra el que suposa el trencament de la tradició i el desplaçament de l'Acadèmia de les Bones Lletres com a màxima *autoritat lingüística*¹⁴.

Això provocà que l'any 1915 s'impulsés l'Acadèmia de la Llengua Catalana, una institució d'origen vuitcentista ressuscitada per combatre la normativa de l'IEC. El 1916, tres anys després, publicà les *Regles ortogràfiques*¹⁵, una proposta alternativa a la de l'IEC i basada en la tradició de la Renaixença.

Ara bé: la difusió dels ideals lingüístics de l'ACL només es feu a través d'articles d'opinió a la premsa i discursos abrandats en circuits tancats. Això i la manca de suport polític va provocar que la proposta alternativa fos poc coneguda i quedés oblidada (IGLÉSIAS 2012: 97-101).

Una de les causes principals d'aquesta refracció és, segons ells, l'ús del dialecte de Barcelona com a base del nou estàndard; un fet que preocupa, i molt, els escriptors de la Renaixença. Francesc Matheu ho reflectí així: ‘Si volgués dir-se que Barcelona ha d'imposar son dialecte per damunt de tots els altres dialectes catalans, nosaltres ens oposaríem rodonament a tal parer’¹⁶.

¹² ‘El més gran nombre hi va veure una imposició. I ells no eren homes perquè se'ls anés amb imposicions’ (MIRACLE 1963: 49).

¹³ La ponderació de la natura per sobre de l'artifici comporta, inevitablement, la repulsa del procés de conformació d'una llengua estàndard (MURGADES 1997: 113).

¹⁴ L'Acadèmia de les Bones Lletres no era una acadèmia normativa, però era qui custodiava la tradició escrita de la llengua des del segle XVIII.

¹⁵ L'únic document publicat per la institució. S'intueix que fou obra del propi Matheu.

¹⁶ MARTÍ Maria, *Francesc Matheu i la revista Catalana*, p. 47.

M. Vidal, en un article a la revista *Catalunya*, criticava les raons que motivaven els antinormistes a defensar els seus postulats: ‘‘Les raons que podien oposar-se [...] a algunes de les Normes éren més sentimentals que científiques [...]. Cau per la seva basa l’argument de la oposició amb la tradició quan se considera que moltes normes [...] representen el passar per d’amunt un període d’indecissió per anar a cercar la déu de la vera tradició literaria’’¹⁷.

Podem establir que l’antinormisme no fou un moviment compacte ni uniforme, atès que només compartien un tret en comú: l’oposició a les Normes Ortogràfiques de l’IEC. Ara bé, aquesta es manifestà de maneres diverses i separades. A banda d’això, el fet de no comptar amb cap mena de suport institucional acabà arraconant les seves posicions i se les considerà eixelebrades.

A més, el 1934 es produí la renúncia de l’Acadèmia de les Bones Lletres al seu propi sistema i Francesc Matheu convidà Pompeu Fabra als Jocs Florals, fet que posava punt i final a l’antinormisme com a moviment.

Per acabar, trobem que aquest esquellot, publicat a *L’Esquella de la Torratxa*, ens ofereix una de les millors visions sobre el debat lingüístic del moment:

‘‘El benemèrit ‘Institut d’Estudis Catalans’ acaba de dictar les noves *Normes Ortogràfiques* del nostre idioma. Moltes d’aqueixes ‘normes’, pràctiques i de sentit comú, les adoptarà la gent, desseguida. D’altres, les més enrevessades, ni el dia del judici s’hauran fet d’ús corrent.

Dos escriptors aferrats al sistema antic, al català del *que ara’s parla*, les comentaven humorísticament [...]:

- Per què’n diuen *Normes*, d’aqueixes regles d’ortografia?
- Deu venir de l’òpera *Norma*; i volen dir que tot això és música’’¹⁸.

¹⁷ VIDAL, M. ‘‘La tradició i les normes’’, *Catalunya*, núm. 300, 02/08/1913, p. 369.

¹⁸ *L’Esquella de la Torratxa*, núm. 1.780, 07/02/1913, p. 108.

2.2.1 ELS ANTINORMISTES

Com hem esmentat abans, els antinormistes no articularen un moviment cohesionat i homogeni. Ans el contrari: el formaren gent molt diversa i amb objectius molt diferents entre sí. Només els unia una cosa: l'oposició frontal a les *Normes Ortogràfiques*.

Un dels col·lectius més nombrosos d'aquesta oposició fou el que formaren els escriptors de la Renaixença, atès que trobaven un cas evident de disputa ideològica i veien la Reforma com una liquidació del moviment renaixentista.

Un dels escriptors que més s'hi oposà, com hem vist abans, fou Josep Pin i Soler. Escriptor naturalista i membre de l'Acadèmia de les Bones Lletres, fou uns dels principals abanderats de l'oposició contra les Normes a través de l'article "Protesta contra les Normes Ortogràfiques proclamades per Barcelona", aparegut al *Diario de Reus* el 12 d'abril de 1913.

Pin i Soler, d'entrada, es mostra contrari a la imposició d'una normativa establerta perquè considera que la qüestió ortogràfica es resoliria de forma natural: "Les "Normes" són feyna pertoadora perquè la qüestió de l'ortografia [...], s'estava resolent tota sola, sense impositons de cap mena, guiantse'ls escriptors dignes de tan bell nom, pel bon sentit, la tradició o'l mutu exemple" (PIN I SOLER 1913: 1).

Ara bé, Pin i Soler es mostra contundent a l'hora de valorar les Normes: les considera un greu atac al país perquè esdevenen una divisòria per als escriptors: "Les Normes són feyna antipatriòtica porque en compte de lligar deslliguen; en compte d'agermanar, separen; car ben clarament es proclamat per qui les imposa, que no més serán autors ortodoxos los qui posin o treguin lletres" (PIN I SOLER 1913: 1).

També trobem que l'autor critica el *centralisme impositiu* de les Normes, atès que compten amb el suport de la Diputació de Barcelona (institució que crea i impulsa l'IEC) i sense el suport de la resta del país. A més, considera que les Normes són una demostració del despotisme dels reformadors: "No els sembla als normistes, que si en lloc de fer autoritzar, estampar i predicar llurs intervencions, a ops de la de Diputació Provincial de Barcelona, les "Normes" haguessin sigut discutides i aprovades per hòmens competents de tot Catalunya, llur autoritat hauria sigut més respectada? [...] Total, que les vostres normes són una alcaldada, una lleugera mostra de lo que *manaríeu*, si tinguessiu més poder" (PIN I SOLER 1913, 1).

Narcís Oller també fou un escriptor crític amb les Normes. També lligat al Naturalisme, s'oposà a les Normes de l'IEC i formà part de l'Acadèmia de la Llengua Catalana. És prou significatiu el cas de *L'escanyapobres*, publicada a la *Biblioteca Popular de L'Avenç*: l'autor demanà fer-ne la darrera correcció i en canvià coses importants, com la conjunció *i* per *y*¹⁹. També es vantava "d'haver deixat moix, escorregut i mut el petulant pedagog"²⁰. Malgrat tot, Oller acabà acatant la publicació de les seves obres seguint la normativa fabriana, tasca que encarregà al poeta Emili Guanyavents.

Caterina Albert, coneguda pel pseudònim Víctor Català, també fou una opositora contundent de les Normes. Ella, una de les màximes representants del Modernisme, s'oposava clarament a la normativa perquè considerava que en trencava l'espontaneïtat: "L'únic que puc dir-li és que les paraules que empleo són vives. No sé on les he arreplegades [...], però jo les he sentides [...] i en agafar la ploma van sortint i jo sento que són de llei"²¹.

L'escriptora, que tenia una concepció maragalliana de la llengua, no es veia còmoda amb la normativa. Per això també va integrar-se a l'Acadèmia de la Llengua Catalana. Ara bé: a diferència d'Oller, Albert no mostrà resistència a la revisió i posterior publicació de les seves obres segons la normativa de l'IEC (MARTÍNEZ GIL 1997 202-203).

Com hem vist, diversos escriptors de la Renaixença i modernistes se significaren contra el procés d'unificació lingüística i les *Normes Ortogràfiques*. Ara bé, si parlem d'antinormisme, no podem obviar aquest nom: Francesc Matheu i Fornells.

2.2.1.1 FRANCESC MATHEU, CAPITOST DELS JOCS FLORALS

Francesc Matheu fou, juntament amb Ramon Miquel i Planas, el principal opositor a les Normes Ortogràfiques de l'Institut. I per diverses raons: per considerar-les una imposició, per acabar amb l'ortografia tradicional, per desbancar l'autoritat de l'Acadèmia de les Bones Lletres, per relegar els Jocs Florals... a banda d'un llarg etcètera d'aspectes d'índole morfològica, sintàctica i semàntica.

¹⁹ "Sense assenyalar cap data, va fer tot un seguit de correccions amb la indicació: *Corregida per l'autor per a la definitiva*" (MARTÍNEZ GIL 1997: 201).

²⁰ Íbidem.

²¹ *Víctor Català i els límits de la correcció retroactiva*, Diari ARA, 22/01/2016.

Matheu fou un destacat editor: dirigí *La Il·lustració Catalana* i diverses col·leccions de llibres. D'altra banda, també destacà per liderar el consistori dels Jocs Florals de Barcelona, plataforma que emprà de forma destacada contra les *Normes*.

Ara bé, a banda dels Jocs, Matheu disposà de la revista *Catalana* (una continuació de *La Il·lustració Catalana*), de la qual en fou editor i principal redactor. *Catalana* fou una publicació que exercí de punta de llança contra la normativa i on hi escrigueren personatges il·lustres de l'antinormisme: Dolors Monserdà, Àngel Guimerà, Teodor Llorente o el propi Miquel i Planas (MARTÍ 2007: 24-25).

Sota el pseudònim *Amador*, Matheu aprofità la secció *De la llengua* per carregar amb força contra l'IEC i contra Pompeu Fabra, acusant-lo de coses terribles. Fou la principal plataforma escrita contra el procés de normativització. La presentació d'aquesta secció ens ajuda a tenir-ne una idea clara: "Efectivament, mentres una llengua es viva –y com més viva, més,- els diccionaris y les gramàtiques han d'anar canviant segons els canvis qu'a a la Llengua li plagui d'anar fent; per què no són ells que governen la Llengua, sinó solament sos inventariadors y tot lo més sos codificadors. [...] La diversificació qu'hem esmentat abans dóna a la nostra Llengua, una varietat y una confusió extraordinaries de formes dialectals, però al mateix temps una riquesa de lèxich y de modalitats no ben coneguda encara per nosaltres mateixos" (MATHEU 1918: 20).

Francesc Matheu, d'altra banda, era conscient que el català necessitava una fixació ortogràfica per a facilitar-ne la recuperació completa. Això permetria que la llengua gaudís de més estabilitat. Una fixació, però, que no podia ignorar la realitat dialectal de la llengua. Segons ell, aquest procés l'han de liderar els "escriptors i la gent de cultura" (MARTÍ 2007: 57): "Solament ab aquesta feyna llarga y seguida dels escriptors que, ab un sentit íntim de l'idioma, sàpiguen treballarlo [...], podrèm anar refent la seva unitat, que no vol dir uniformitat, ni exclusió de diferències dialectals" (MATHEU 1918b: 45).

Abanderà la defensa de la llibertat per criticar la reforma amb contundència. Apel·la als catalanistes per oposar-se contra cap tipus d'imposició, i ho fa amb un títol força expressiu: *¿Ortografia 'oficial'?*: "Als catalanistes, que'ns hem passat la vida abominant de les imposicions oficials en tots els ordres y sobre tot en el llenguatge, [...] no se'ns pot venir ab imposicions impropies de la nostra terra, ab intents de superditació tan denigrants pels uns com pels altres. [...] A *La Llengua* tots la estimèm, tots la volem

senyora i majora; no li imposèm vestimentes que podrien semblar segòns com disfresses’’ (MATHEU 1918c: 177-178).

Articula bona part de la seva oposició a les Normes a través d’una sèrie de cinc articles titulats *En defensa del Institut d’Estudis Catalans*. Matheu defensa el prestigi de l’IEC i la importància de les institucions; considera que són fonamentals per al país. Malgrat això, defensa que siguin plurals i representatives de la societat (MARTÍ 2007: 38-39): ‘‘L’Institut no ha de ser una societat de quatre amichs que, contents ells, content tothom; al contrari, es una creació de l’esperit modern de Catalunya, sostinguda per la Diputació Provincial, y destinada a guardar y fomentar los interessos espirituals de la nostra terra, havent de ser, per axò mateix, una representació de tots sos elements vius²²’’ (MATHEU 1918d: 381).

En aquesta sèrie d’articles, Matheu mostra la seva crítica contra la tria dels membres de la comissió de les *Normes*, pel fet de seleccionar uns lingüistes i excloure’n d’altres: ‘‘Al crearse l’Institut, hi havia en tots els territoris de la nostra llengua persones estudioses de l’idioma matern y alguns ab categoría de verdaders gramàtichs [...]. Suposèm que féu bé l’Institut en no reunirlos, tement que [...] serien irreductibles en llurs opinions [...]. Però, si féu bé en no cridarlos a tots, ¿féu bé en cridarne un sol?’’ (MATHEU 1918e: 405-406).

Al tercer article de la sèrie, en canvi, mostra un to més bel·ligerant per la premsa a l’hora de publica la *Gramàtica Catalana* i la manca de punts de vista per part dels opositors. Segons Martí, això ‘‘radicalitzà la posició dels adversaris de la reforma lingüística’’ i esdevé un motiu de pes per al desprestigi de l’IEC (2007: 41): ‘‘No entrem ara a discutir en la bondat de les Normes de l’Institut ni de la Ortografia d’En Fabra, mólt se n’ha parlat, y’ns basta ara repetir que per nosaltres són en lo essencial inadmissibles per anticatalanes, per que desfiguren l’idioma sense cap rahó científica y menys encara de conveniencia’’ (MATHEU 1918f: 430).

Aquesta sèrie d’articles són molt clarificadors per comprovar la creixent divergència entre els antinormistes i l’IEC, amb Matheu al capdavant. La tensió creix fins al punt de considerar Fabra un símbol divisiu, i Matheu l’anomena *el seu gramàtic*. La distància entre els dos parers cada cop és més gran i els antinormistes queden cada cop més aïllats, atès que l’ortografia de l’IEC compta amb suport polític i popular.

²² *Catalana*, núm. 15, 14/07/1918.

Troblem que una de les seves demandes més abrandades l'intent d'assolir una llengua unitària i respectuosa amb les varietats dialectals. Per això defensa utilitzar totes les formes vives als dialectes, com els articles *el/lo*: “No us sembla, bon amich, qu'encara qu'instituts, acadèmies ò Autoritats bandegessin el *lo*, seguirien usantlo les gentes del Rosselló, de Lleyda y de Tarragona? [...] Perquè, donchs, no hem d'acceptar l'*el* y' *lo* indistintament com un benefici de la nostra llengua?” (MATHEU 1919: 217-218).

A banda de *Catalana*, Matheu també aprofità la presidència dels Jocs Florals per combatre les *Normes Ortogràfiques* i la *Gramàtica Catalana*. De fet, el consistori dels Jocs esdevingué, durant molts anys, l'autèntic baluard antinormista.

D'entrada, la direcció del certamen decidí rebutjar totes aquelles obres escrites en ortografia de l'IEC, fet que provocà la sortida d'un bon grapat d'escriptors normistes. Aquest fet provocà un autèntic dalta baix al concurs i situacions força surrealistes: l'aiguabarreig del sistema tradicional i de les *Normes* de l'IEC (MIRACLE 1963: 50).

Finalment, el 1934 Francesc Matheu convidà Pompeu Fabra a pronunciar una al·locució als Jocs Florals de Barcelona²³. Tres anys abans, el 1931, l'Acadèmia de la Llengua Catalana feia pública la renúncia a les *Regles ortogràfiques* de 1916. Ho publicità així al seu butlletí: “Una altra renúncia per part de l'Acadèmia ha estat la del sistema ortogràfic creat per ella quan els estudis filològics no eren encara corrents, i defensat en campanyes persistents i enèrgiques. Però la infrangible constància d'aquesta defensa, [...], hauria estat funesta si hom l'hagués volgut continuar en el moment que el català, esdevingut idioma oficial de Catalunya, li calia tenir una unitat externa que el fes apte a tots els serveis [...]. És per això que l'Acadèmia ha adoptat les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans” (AIMÀ 1939: 6).

Sens dubte, aquesta fou l'estocada final a una disputa que s'allargà prop de 30 anys. Les discussions enfrontaren gent de l'alta cultura, però no tingué repercussió al sí de la societat, que saludà ràpidament les *Normes* amb entusiasme i les adoptà.

Francesc Matheu va veure com les seves idees no van tenir mai èxit entre els catalans. Quedà relegat sempre a l'ombra de Pompeu Fabra, qui gaudia del rigor científic i del reconeixement del públic. En canvi, Matheu (i la resta d'antinormistes) basava els seus

²³ “Abaté la bandera – no amb el rancor del vençut, sinó amb la incontestada dignitat del cavaller” (MIRACLE 1963: 50).

postulats en un model arcaïtzat i una dialèctica contundent sense base científica (MARTÍ 2007: 61).

Finalment, ell (i bona part de l'antinormisme) claudicà. No es podia combatre contra l'IEC, la Generalitat de Catalunya (que adoptà les *Normes* des del principi) i la premsa. Però hi hagué qui encara seguí fidel al sistema antic: Ramon Miquel i Planas.

3. RAMON MIQUEL I PLANAS, OPOSITOR AL FABRISME, L'IEC I EL NOUCENTISME

3.1 BREU BIOGRAFIA

Ramon Miquel i Planas va néixer a Barcelona l'any 1874. Fou un destacat bibliòfil i es dedicà a l'edició filològica de diverses obres clàssiques i medievals. L'edició comentada i amb els manuscrits del *Cançoner Satírich Valencià dels segles XV y XVI* és una de les obres més importants de la seva bibliografia.

Com a editor, tot seguint les passes de referents com Marià Aguiló, fou el responsable de la publicació de la *Biblioteca Catalana*: una col·lecció de 32 volums. Fou el responsable de la traducció i publicació de títols com *Amor y Psiquis*, *Contes de Perrault* o *Dafnis y Cloe*, entre d'altres.

Compaginà aquesta tasca amb l'edició i publicació de *Bibliofília: recull d'estudis, observacions, comentaris y notícies sobre llibres en general y sobre qüestions de llengua y literatura catalanes en particular*, una revista erudita dedicada a qüestions de literatura clàssica i medieval²⁴. La revista també publicava notícies i articles sobre l'aparició de nous títols al mercat, com la traducció de Carles Riba de les *Bucòliques* de Virgili.

D'altra banda, Miquel i Planas fou un defensor a ultrança de la unitat del català i de la importància de tots els territoris de parla catalana a l'hora de formar una llengua i una literatura única: "Vist el cas des de Catalunya estant, no hi ha pas dubte que, com més els valencians extremen les pretensions a l'autonomia de llur varietat idiomàtica enfront del català, major necessitat hi ha per part nostra de reivindicar la unitat llengüística de les

²⁴ Segons Antoni Palau i Dulcet: "publicació esplèndida, i sense disputa la més notable en aquest gènere sortida de les premses catalanes".

gents qui poblen la faixa llevantina de la península ab les illes balears'' (MIQUEL I PLANAS 1911: 5-6).

El seu interès pel món clàssic i medieval el va dur a col·laborar amb revistes com *Joventut*, publicació a la qual s'hi incorporà el 1904. Miquel i Planas va aprofitar les planes de la revista per difondre la publicació de les edicions que impulsava i per mostrar la seva ideologia envers l'aparició d'estudis lingüístics. La seva presència, a més, servirà per a facilitar l'aparició de textos clàssics a la revista i acostar-los al públic²⁵.

Joventut esdevé un dels principals estendards per a la promoció i difusió del I Congrés Internacional de Llengua Catalana. Miquel i Planas assegura que l'èxit del Congrés es basa en la relació existent entre el patriotisme i l'acadèmia, fins i tot assegura que hi ha un vincle estret entre la celebració del Congrés i la victòria de la Solidaritat Catalana (FARRÉ 2022: 39-40): ''Els catalans ja no demanem: volem fer. Y tot se fa, y tot s'anirà fent, ab èxit superior a tota previsió, com ara ha succehit ab el Congrés de Llengua Catalana. Pera la voluntat dels catalans no ha d'haverhi ja en l'avenir res impossible'' (MIQUEL I PLANAS 1906: 657-658).

Les planes de *Joventut*, però, també serviran per a mostrar al públic les seves idees lingüístiques. De fet, això reportarà una agra discussió entre Josep Aladern i Ramon Miquel i Planas per la publicació del *Diccionari popular de la Llengua Catalana*. Miquel i Planas el critica amb duresa tant per qüestions lingüístiques (el criteri d'Aladern²⁶ a l'hora d'emprar la ç) com de la utilització del patriotisme català per a reivindicar-la: ''Protestèm de que així's posi en ridícul la nostra llengua, y de que s'invoqui el patriotisme dels fills de Catalunya pera fer passar per obra seria aquesta inqualificable monstrositat, la qual publicació semblaria ésser conseqüència d'un estat d'incultura en el públic català'' (FARRÉ 2022: 41).

La polèmica s'allargà diversos números i la revista publicà, el 20 de desembre de 1906 (núm. 358), un suplement per fer pública la rèplica de Josep Aladern. El quadernet es titulà *Polémica Aladern-Miquel y Planas*.

²⁵ FARRÉ 2022: 191.

²⁶ El 1911, Miquel i Planas escriu que la seva proposta hauria provocat un ''cisma'' (MIQUEL I PLANAS 1911b: 53-54).

Ramon Miquel i Planas fou membre de l'Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona. També fou membre gerent de la Casa Miquel-Rius i vicepresident de l'Associació de Bibliòfils, entre d'altres. Morí a Barcelona el 26 d'agost de 1950²⁷.

De fet, Ramon Miquel i Planas tingué un paper força destacat durant les polèmiques lingüístiques del primer terç del segle XX, com veurem més endavant. Podem afirmar que fou un home que es mantingué lligat per sempre més a una ideologia concreta que no abandonà, ni tant sols després de la Guerra Civil.

Josep Maria de Sagarra li dedicà uns mots contundents a les seves Memòries: “Tenia ja, i tingué sempre fins a l'hora de la mort, un aire de capellà antic, d'aquells que es tombaven una copeta de ratafia cada diumenge”. Segons explica August Rafanell, Miquel i Planas fou un home d'ordre, però d'un ordre vell, motiu pel qual venera l'Acadèmia de les Bones Lletres (RAFANELL 2002: 151).

Ramon Miquel i Planas també se significà de forma clara contra el Noucentisme: considerava que el moviment feia *taula rasa* de la literatura entre els escriptors medievals i la generació del *Glosari*. És a dir, menystenint la Renaixença i el Modernisme, tot i que amb excepcions com Verdaguer, Fabra i Rovira i Virgili, entre d'altres (SUNYER 2012: 171).

Ramon Miquel i Planas, per la seva condició d'home de llengua, destinà molts escrits a l'empresa lingüística impulsada per Pompeu Fabra i l'IEC. I no sempre foren en la mateixa direcció.

3.2 1911-1916: SUPORT AL CATALÀ LITERARI

La figura de Ramon Miquel i Planas té una clara vinculació amb la bibliofília i l'antinormisme. Ara bé, en aquest darrer cas, no fou ben bé sempre així. El 1911, dos anys abans de la publicació de les Normes Ortogràfiques, Miquel i Plans escrivia aquestes línies a *Bibliofília*, a un article titulat *Llengua Catalana Literaria*: “Dirèm que'ns sembla utopich somniar pera dintre de poch en una gramàtica, un diccionari, y altres gramàtiques comparatives del català [...]. En cambi, creyèm pràctich l'establiment d'una entitat

²⁷ Esquela de *La Vanguardia Española*, 27/08/1950, p. 12.

encarregada d'encaminar metòdicament els esforços de uns i altres y fer útils a tothom els avenços que poch en poch s'anessin assolint'' (MIQUEL I PLANAS 1911: 19).

Observem, doncs, que l'autor és pessimista a l'hora de considerar l'aparició d'una ortografia i d'una gramàtica del català (ho escriu només dos anys abans de l'aparició de les *Normes Ortogràfiques*), però sí que troba convenient la creació d'una institució que reguli tots els avenços en matèria lingüística (l'IEC fou creat tres anys abans).

Aquell mateix any, en un article titulat *La qüestió ortogràfica*, mostrava reserves a la proposta fabriana de la supressió de totes les *h*. Tot i això, assegurava que aquestes qüestions no poden ser una pedra al camí de la història de Catalunya i es mostrava partidari de l'acceptació, fos quin fos, del dictamen final de la Secció Filològica de l'IEC: "Tots plegats hem d'obrar ab suma discreció y honrat patriotisme si no volèm, en aquesta petita qüestió, continuar la història de Catalunya (es a dir les hores tontes de Catalunya, que són totes les qu'hem esmerçat en pecejar-nos furiosament [...]). Per la nostra part ja sabem que'ns toca a fer desde'l moment en que la Comissió Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans hagi fet públich el seu acord: acceptar-lo ab entusiasme y sense reserva de cap mena'' (MIQUEL I PLANAS 1911b: 53-54).

Fins i tot, i contràriament a les reivindicacions dels antinormistes, és important destacar que Miquel i Planas es mostrava partidari d'un diccionari que exerceixi de base d'una llengua unitària, sense incloure totes les variacions existents: "Que'l senyor vallesà, [...], conegui del mot genoll, per exemple, les formes ginoll, junoll, junoy, juney, etc., no es cap rahó pera que totes elles deguin entrar en un bon diccionari'' (MIQUEL I PLANAS 1911b: 73-74).

Com hem vist, dona suport al projecte iniciat per la Secció Filològica. Fins i tot anomena els antinormistes com *els altres* i els proposa la creació d'una normativa alternativa: "Lo que interessaria, fóra que ara tots els antinormistes arribessin a un acord, y que determinessin unes altres normes ab les quals podrien regir-se tots aquells qui no trobessin encertades les que l'Institut d'Estudis Catalans acaba de dictar''. És a dir, Miquel i Planas es mostra en sintonia completa amb la necessitat de tenir una ortografia unificada i amb el projecte de l'IEC.

Però hi ha dos aspectes que faran trontollar aquesta postura:

- Qüestions ortogràfiques: el suport inicial a la reforma ortogràfica de l'IEC es veu lleugerament contrari a dos canvis concrets, tot i que proclama que són amb *caràcter transitori*: “el respecte a la conjunció y i de la preposició ab”. Segons Miquel i Planas, “això té per objecte conservar al present volum de la nostra publicació una certa unitat editorial”.

Tot i això, al mateix article, titulat *La reforma ortogràfica*, Miquel i Planas es lamenta per la no acceptació generalitzada de les Normes Ortogràfiques: “El fet és que hem de deplorar el que una tendència unificadora, tant ben inspirada en el benefici comú, no hagi pogut caure en gracia a tothom y sia encara causa de desunió” (MIQUEL I PLANAS 1913: 411).

- Qüestions polítiques: tot i que Miquel i Planas és un seguidor fidel de Prat de la Riba²⁸, també és un detractor ferotge del Noucentisme (RAFANELL 2002 155; 159). No mostra cap mena d'escrúpol a l'hora de criticar la nova fornada d'escriptors.

La seva queixa principal neix arran del menyspreu d'aquesta nova fornada d'escriptors cap a les generacions anteriors (principalment el Modernisme i la Renaixença). A l'article *El modernisme en la literatura catalana* és prou contundent: “Emperò a Catalunya el mal té una major gravetat y entranya un perill extraordinari: quan tot just la nostra renaixença literaria ha pogut llevar els seus primers fruits, ve el modernisme²⁹ a comprometre l'obra de restauració en que'ls catalans teniem posades totes les nostres esperances” (MIQUEL I PLANAS 1914b: 531-532).

També el 1914, i també a *Bibliofília*, signarà l'article “Noucentisme”, on proposava una definició curiosa per al moviment: “*El noucentisme és un afany immoderat d'exhibició y una cotització de valors literaris ab vistes a la nòmina*” (MIQUEL I PLANAS 1914b: 539)

²⁸ “Arran de la publicació de la segona edició de *La nacionalitat catalana* (1910), no dubtarà de col·locar aquest llibre en l'altaret de la Pàtria, al costat de *Lo catalanisme* d'Almirall i de *La tradició catalana* del bisbe Torras i Bages” (RAFANELL 2002: 155-156).

²⁹ Ho escriu així per ridiculitzar el Noucentisme.

Aquests articles marquen un punt d'inflexió de la trajectòria de Miquel i Planas. La seva crítica contundent al Noucentisme i la seva enemistat amb Eugeni d'Ors fa minvar la consideració que tenia de Prat de la Riba, atès que era el principal impulsor del moviment i les Normes Ortogràfiques. Fins i tot impulsarà la revista *El Noucentista*, que utilitzarà per disparar efusivament contra Eugeni d'Ors³⁰ (RAFANELL 2002: 159-161).

El 1915 publicarà *Intel·lectualisme amoral, a propòsit d'El Noucentista*, un article aparegut a *El Poble Català* on destil·la crítiques contundents contra els intel·lectuals noucentistes del moment: "Aquells mateixos intel·lectuals que, modestament, s'havien proposat ensenyar-nos de viure, donant-nos de virtuts noves, que ells deuen haver creat per un procediment de síntesi filosòfica que el món desconeixia" (MIQUEL I PLANAS 1915: 1).

L'article, que acusava *La Veu de Catalunya* de ser l'aparador principal d'aquests ideals, va generar una important indignació a les files noucentistes. De fet, Josep Carner (amb el pseudònim Calíban), el replicarà amb un article titulat *El senyor Miquel, o el nyicris de les fotocòpies*: "El senyor Miquel, melangiós com una floreta que ha rebut l'empenta d'un vent massa fort, començà a imaginar-se un nou expedient per brillar. Se n'hi acudí un de verament genial: consistia en posar-se davant d'un llibre que no entenía, amb una màquina de retratar, DEIXAR FER LA MÀQUINA, i enviar el resultat a la impremta. Així el senyor Miquel es convertia en un home de cultura"³¹.

L'enfrontament entre els dos bàndols els noucentistes i Ramon Miquel i Planas està servit: les diferències comencen a ser insalvables i la disputa seguirà agafant embranzida. Malgrat aquests posicionaments, Miquel i Planas, que ja comença a mostrar-hi reticències, segueix fent costat a les Normes Ortogràfiques. Ara bé, l'equilibri entre posicions és cada cop més precari: "En els moments actuals, lo veritablement útil y patriòtic és difondre arreu de la nostra terra la ortografia normal patrocinada (no imposada) pel benemèrit Institut d'Estudis Catalans"³².

És important destacar un fet important: Ramon Miquel i Planas ingressa a l'Acadèmia de les Bones Lletres el 1914. Allà coneix Francesc Matheu i bona part del món antinormista,

³⁰ Segons Joan Estelrich, "quiso superar la teoría del mismo Prat, elevando o rebajando el nacionalismo a imperialismo y a dictadura cultural" (RAFANELL 2002: 160).

³¹ *La Veu de Catalunya*, 12/01/1915, Edició Vespre

³² Extret de RAFANELL 2002: 161.

tot i que segueix escrivint articles a *El Poble Català* (publicació progressista i d'esquerres, valors llunyans de la ideologia de Miquel i Planas).

Enmig del debat, cada cop més radicalitzat, el Consistori dels Jocs Florals decideix no mostrar una postura bel·ligerant contra les obres que segueixin les Normes de l'Institut³³, amb Francesc Matheu al capdavant de la institució. Davant d'aquest fet, Ramon Miquel i Planas escriu una sèrie de 3 articles titulats *Els Jocs Florals i les Normes*. Són articles que, contràriament als seus postulats posteriors, mostren una clara voluntat conciliadora entre ambdós mons. (RAFANELL 2002: 163).

Miquel i Planas assegura que és un error pensar que aquesta disputa es genera per l'atribució a l'Institut "del caràcter de representant de la joventut literària de Catalunya" i als Jocs Florals el de "representació de l'esperit tradicional de la nostra terra". Per a ell es tracta d'una qüestió de caràcter de caràcters oposats: "És la topada de dues intrazigències, exacerbades per causes d'ordre polític i per raons de procediment. [...] Els partidaris de les normes han cregut que podien i debien imposar-les arreu; els qui no eren entusiastes d'aquelles, passaren a ésser-ne enemics. I tota la qüestió està aquí" (MIQUEL I PLANAS 1915b: 1).

Ara bé, tampoc no calla a l'hora de mostrar la seva postura: hauria preferit una ortografia més respectuosa amb el model tradicional, tot i que ell mateix reconeix que aquesta ortografia "fixada a base de textos del segle XV no devingués en la pràctica irreconciliable de l'estat actual de l'Idioma"³⁴.

En aquest paper conciliador, Miquel i Planas no s'està de defensar la importància dels Jocs Florals, una institució que ha ajudat a restablir la unitat entre els territoris de parla catalana: "Quan, [...], Catalunya ni tenia encara el dret a reclamar la cooperació de balears, valencians i fins rossellonesos en l'obra de reconstrucció de la nostra literatura nacional, els Jocs Florals aconseguiren atraure els uns i els altres" (MIQUEL I PLANAS 1915c: 1).

En definitiva, Miquel i Planas apel·la a la reunificació de tots dos esperits i tradicions. Assegura que els Jocs Florals són una institució cabdal de la nostra tradició literària i que l'IEC ha impulsat "l'estudi més laboriós que fins ara s'hagi fet en vistes d'obtenir una

³³ "ASSAMBLEA DEL COS D'ADJUNTS DELS JOCS FLORALS DE BARCELONA. Per majoria de vots s'acorda deixar en llibertat als escriptors per a usar l'ortografia que prefereixin", *El Poble Català*, 12/04/1915, p. 1.

³⁴ MIQUEL I PLANAS 1915b: 1.

regularització ortogràfica de la llengua catalana escrita’’³⁵. En reivindica la importància de forma contundent: ‘‘Els Jocs Florals i l’Institut d’Estudis Catalans són dues coses massa cares al nostre sentiment de patriotes, per a que el desig de veure-les conuiuïre armònicament no ens obligui a depositar totes les nostres facultats agressives’’ (MIQUEL I PLANAS 1915d: 1).

El 1916, l’any en què la Mancomunitat adopta les Normes definitivament³⁶, Miquel i Planas mostra una posició ambivalent. En una conferència al Centre de Lectura de Reus, Miquel i Planas glossa el procés de recuperació de l’esperit nacional de Catalunya, procés en el qual la llengua hi juga un paper molt important: ‘‘Per ella s’ha salvat Catalunya; ab ella y per medi d’ella ha d’ascendir a les culminants esferes que li té designades l’esforç invencible dels seus fills’’. A més, no dubta gens a l’hora d’atribuir la recuperació del català a Prat de la Riba, impulsor de la Mancomunitat i creador de l’IEC: ‘‘[...] qui té al seu cap l’home eminent a qui devem la creació de l’Institut d’Estudis Catalans, aquest prodigiós gresol on se refón y purifica la nostra mentalitat’’ (MIQUEL I PLANAS 1916: 129-143).

Aquell mateix any, a l’article *L’art vell, l’art nou y l’art de sempre*, es mostra crític amb els qui volen passar per damunt dels valors tradicionals de la literatura i de la pàtria. Considera que els renovadors trenquen els valors de la literatura popular i la tradició ancestral: ‘‘Hi ha a Catalunya, [...], una febre de renovació que es deixa sentir de molt diverses maneres y que es causa de moltes iniciatives, unes ben orientades y altres no. [...] Nosaltres, [...], no deixem de veure així mateix que hi ha alguns greus perills a evitar. Y un d’ells és creure que podem desentendre’ns de lo vell, o sia de la nostra tradició’’ (MIQUEL I PLANAS 1916b: 145-146).

Segons l’autor, aquesta voluntat de modernitzar la literatura catalana es fa *sense solta ni limitació* pretén acabar amb la tradició literària del català i empobrir el coneixement de les obres clàssiques per part del públic general (seria un dels grans objectius del Noucentisme, segons Miquel i Planas). Per això crida a combatre-ho: ‘‘Avui, en canvi, hi ha motius per a témer que hi ha una gran part de la nostra producció literària no té cap mena de ressò en la consciència popular, com a resultat que és de la inculació mental dels principis exòtics que no han estat sotmesos al treball més rudimentari de tria. [...] Per això

³⁵ Íbidem.

³⁶ RAFANELL 2002: 164.

nosaltres hem pensat combatre nou sempre que aquest representi un atentat contra els furs de l'art eternal'' (MIQUEL I PLANAS 1916: 146; 151).

Miquel i Planas és un defensor de l'ordre vell i de la tradició, d'això no en tenim cap dubte. Tots els seus escrits i les seves manifestacions van en aquesta línia, tot i que aquesta postura xoca amb la defensa de tenir una llengua literària unificada.

Malgrat tot, les desavinences respecte algunes qüestions lingüístiques (conjunció *y*, preposició *ab*) i la sintonia amb alguns antinormistes fan que, el 1916, accepti el càrrec de secretari de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, institució prou significativa de l'antinormisme.

D'altra banda, la mort d'Enric Prat de la Riba tindrà una conseqüència col·lateral a l'IEC: la sortida definitiva d'Antoni M. Alcover³⁷ provocarà el distanciament definitiu i profund entre Miquel i Planas i l'IEC. En aquest punt, els equilibris de Ramon Miquel i Planas es debiliten tant que s'acaben trencant del tot. Miquel i Planas, secretari de l'Acadèmia de la Llengua Catalana i membre de l'Acadèmia de les Bones Lletres, trenca definitivament les relacions amb Fabra i l'IEC i passa directament al combat contra les *Normes Ortogràfiques*.

3.3 1918-1920: OPOSICIÓ FRONTAL

Miquel i Planas és un seguidor fidel d'Enric Prat de la Riba, però també admira profundament Antoni M. Alcover. L'enfrontament entre els noucentistes i el president de la Secció Filològica provocà la desvinculació total del manacorí amb el projecte reformista, després de mostrar-ne força desavinences. Això provocà, entre d'altres coses, que la famosa calaixera³⁸ de Mossèn Alcover retornés a Mallorca.

Aquesta sortida polèmica provocà un gir ideològic de 180 graus: de defensar la necessitat de tenir un català literari i de proposar la treva entre floralistes i normistes a criticar amb força i sense miraments. Miquel i Planas s'agafa als arguments més representatius de l'antinormisme: la preposició *ab*, la conjunció *y*, l'ús dels pronoms *me*, *te*, *se*, entre

³⁷ La seva relació amb el nou president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, és funesta i trenca la ''protecció'' que li proporcionava Prat de la Riba.

³⁸ Moble on conservava les fitxes de les paraules del DCVB.

d'altres. Per a ell, canviar totes aquestes qüestions suposen el "socavament dels valors tradicionals" (RAFANELL 2002: 165-166).

3.3.1 CONTRA LA REFORMA LINGÜÍSTICA: CONFERÈNCIA A L'ATENEU BARCELONÈS

Com hem esmentat abans, el trencament total i definitiu de Miquel i Planas amb l'IEC es produeix l'any 1918, quan pronuncia la conferència *Contra la Reforma Lingüística* els dies 21 i 25 de juny³⁹. De fet, la conferència fou tan llarga que la pronuncià en dos dies. Una conferència que pronuncià amb l'objectiu de "portar-vos [als assistents] al convenciment de que l'obra del gramàtic és una cosa funesta per a Catalunya"⁴⁰.

Aquesta conferència és la base del gir de guió de Miquel i Planas: la Bíblia del seu antinormisme. Com bé assegura, és una "vindicació de la meua llibertat de pensament y d'acció"⁴¹. I també se subscriu a una reivindicació de Francesc Matheu: l'autoritat lingüística del català només pot pertànyer a l'Acadèmia de les Bones Lletres (i també a l'Acadèmia de la Llengua Catalana) i al consistori dels Jocs Florals.

Exposa, de forma clara i contendent, els motius pels quals renega de la nova ortografia: a nivell ortogràfic i a nivell polític. De fet, no s'està de res a l'hora de mostrar el seu conservadorisme i ho fa tot citant personatges com Joseph de Maistre, polític francès contrari a la Il·lustració i la Revolució Francesa⁴².

D'entrada, és contundent a l'hora d'oposar-se a un projecte que pretén "imposar" la normativa catalana, amb Fabra al capdavant de tots ells⁴³. Una imposició similar a totes aquelles que provenien d'aquells qui volien erradicar la llengua de fora estant: "Ahir ens defensavem de la tirania lingüística dels de fora, [...]; avuy anem a defensar-nos dels que, de dins de casa estant, inconscientment y pensant millorarla, no fan sinó corromprela" (MIQUEL I PLANAS 1918: 298).

³⁹ Fou publicada al núm. 13 (30/06/1918) de *Catalana*, que hi dedicà un número monogràfic. També aparegué al núm. 7 del volum 2 de *Bibliofilia*. Nosaltres ens servim de la versió de *Catalana*.

⁴⁰ MIQUEL I PLANAS 1918: 325.

⁴¹ MIQUEL I PLANAS 1918: 298.

⁴² "Quan un propòsit nascut en un cap sà que culmina sobre un cor recte ha estat ademés examinat atentament per uns quants homes de pes, aytal propòsit no podria ja ésser una absurditat ni una cosa dampnable: pot senzillament ésser desaprobat, lo qual es molt diferent" (MIQUEL I PLANAS 1918: 299).

⁴³ "dictador en materies lingüístiques a Catalunya" (MIQUEL I PLANAS 1918: 352).

Tot i les crítiques a la reforma, Miquel i Planas defensa l'existència i la feina de l'Institut d'Estudis Catalans, "entitat a la qual jo he prestat fins ara tribut d'acatament y a la qual ni jo ni cap bon català podria regatejar la seva admiració y'l desig de veurela créixer constantment en prestigis, si aquests han de traduhirse en el bé de la Patria"⁴⁴.

I segueix mostrant-se contundent a l'hora de defensar els criteris ortogràfics tradicionals, els que han de prevaldre per damunt de tot: "Quan se tracta de fer prevaldre certs principis ortogràfics ni'ls vius ni'ls morts no tenen vot en contra" (MIQUEL I PLANAS 1918: 309).

D'altra banda, Miquel i Planas també que un dels errors principals de la Reforma és la voluntat d'impulsar-la des del racionament i l'estudi. Segons ell, aquest no és sempre un camí encertat, atès que "en qüestions com la de que aquí's tracta la ciencia sols pot intervenirhi fins a un cert punt, perquè hi hà en aquelles una gran part que ha d'ésser reservada al sentiment. Y jo sóch dels que penso, [...], que en definitiva sols el sentiment arriba a apreciar certs factors que s'escapen al fret raciocini"⁴⁵.

Les crítiques a Pompeu Fabra es barregen tot d'una amb les que fa contra el grup de *L'Avenç* al complet⁴⁶. Miquel i Planas, per una banda, critica que les persones que impulsen la nova ortografia "són les mateixes que ahir declaraven que no volien acceptar cap 'autoritat reconeguda'"⁴⁷, fet que el fa enfadar força. No entén que algú que no col cap autoritat en vulgui impulsar una altra de cop.

També troba que les *Normes Ortogràfiques* són un projecte que no aporta cap benefici a ningú, tret dels "inexperts" de *L'Avenç*. Ans el contrari: són un sacrifici per al conjunt de la societat catalana: "La nova ortografia representa un sacrifici. A favor de qui? De Catalunya? No: sinó a favor de tres o quatre senyors, que trenta anys enrera, quan eren tot just uns adolescents y no sabien quasi res de lo molt que ara saben, tingueren la pensada de reformar el llenguatge" (MIQUEL I PLANAS 1918: 320).

El trencament amb el fabrisme és total. Després de l'adhesió que manifestava a favor de les Normes, Miquel i Planas s'erigeix com el defensor (gairebé l'únic) del sistema tradicional i aquell qui es planta davant dels defensors de la nova ortografia oficial: "Ell defensava el seu sistema, jo defenso'l sistema de tots" (MIQUEL I PLANAS 1918: 326).

⁴⁴ MIQUEL I PLANAS 1918: 298.

⁴⁵ MIQUEL I PLANAS 1918: 324-325.

⁴⁶ "La ortografia de *L'Avenç* no servira més que per a fer modernisme" (MIQUEL I PLANAS 1918: 313).

⁴⁷ MIQUEL I PLANAS 1918: 324.

I no només això: assegura que Fabra ha pervertit la llengua fins al punt de desvirtuar-la i de convertir-la en una “llengua exòtica”⁴⁸. La proposta fabriana no només ha dut la llengua fins aquest punt, sinó que també l’ha convertit en un experiment que allunya “la llengua viva”, tot agafant i defensant la tesi de la *paraula viva* de Joan Maragall.

D’altra banda, Miquel i Planas referma la crítica a la reforma perquè provoca una sotragada a l’evolució de la llengua, produïda pel profund desconeixement que, segons el filòleg, tenen del català els impulsors dels canvis: “La nostra llengua ja no és la nostra llengua: es una arbitrariedad pseudocientífica que porta traces de convertir una llengua viva en una curiositat filològica de laboratori. [...] Y jo, no vull estar-me d’afegir que quan s’ha tractat de modificar l’obra lenta y persistent dels segles, [...], s’ha comès un veritable sacrilegi. [...] La Reforma ha volgut desconèixer el fet biològich de la llengua” (MIQUEL I PLANAS 1918: 335; 346-347).

A l’hora de tractar les qüestions ortogràfiques, una de les més polèmiques fou la retirada de totes aquelles *h* que no eren etimològiques (tot i que, com és conegut, Fabra volia suprimir-les totes⁴⁹): “L’Institut, [...], no va admetre la supressió de la *h* inicial, perquè era un símbol etimològic, usat per la majoria de llengües de cultura, amb tradició antiga i moderna, que a més a més, [...], comptava amb l’adhesió de la gran majoria d’escriptors catalans” (SEGARRA 1985: 41).

Doncs bé, tot i que es mostrà partidari de retirar les *h* medials, ara Miquel i Planas critica la supressió d’aquesta grafia, tot defensant-ne el caràcter important que té a la llengua medieval: “[els antics] la feien el signe rememoriatiu d’una consonant llatina perduda”⁵⁰.

Aquesta operació, considera Miquel i Planas, no té característica científica i ajuda una mica més a trencar la convivència entre els parlants del català: “Es evident que no hi tampoc en axò cap rahó científica, y que, com a rahó de convivència, l’IEC hauria pogut acordar respectar l’obra de fixació de l’ortografia de la *h* intervocàlica. [...] Y lo mateix hauria pogut acordar respecte de la *ch* final, que tothom absolutament escrivía axí, y que además constituía una característica de la nostra llengua. Ab lo qual, restant fidel l’Institut

⁴⁸ MIQUEL I PLANAS 1918: 335.

⁴⁹ “Al mes de març de l’any 1892, *L’Avenç* proposà una reforma revolucionària que venia a simplificar la nostra ortografia. Una ploma anònima hi anunciava la supressió de tota *h* [...] L’artífex d’aquesta revolució en ortografia, Fabra, va restar-hi fidel fins al final, fins a la promulgació de les Normes Ortogràfiques” (SEGARRA 1985: 39-40).

⁵⁰ MIQUEL I PLANAS 1918: 330.

a l'obra secular de fixació ortogràfica, hauria donat gust a tothom'' (MIQUEL I PLANAS 1918: 330).

Una altra qüestió que esdevé clau és el recanvi de la conjunció *y* per *i*. També assegura que no existeixen motius per a la seva supressió i que formava part dels propòsits de Fabra a *L'Avenç*. A més, considera que la supressió d'aquesta grafia suposa un punt més de dificultat a l'hora d'accentuar certes paraules: ''Vol dir que'l senyor Fabra ha fet arbitràriament de la *y* lo que ja tenia resolt fer l'any 1891: suprimirla. Sinó qu'aleshores era per a simplificar *y* ara sots el pretext inicial de *no desfigurar massa* alguns mots erudits. No hi hà en axò, com se veu, cap rahó científica ni de conveniencia'' (MIQUEL I PLANAS 1918: 328).

Com hem vist, Miquel i Planas empra la conferència per distanciar-se totalment de Fabra i la normativa de l'IEC. De fet, considera que la reforma és un procés artificial que només té per objectiu aconseguir que el català sigui una llengua sense arrelament ni contacte amb els parlants: ''Aquest català literari apareixerà com flotant en l'espai sense contacte ab la terra''⁵¹.

Miquel i Planas destaca la reivindicació maragalliana per un fet que cal lamentar amb la reforma: la pèrdua de l'espontaneïtat del parlant davant : ''hauran abandonat el culte a la paraula viva per la idolatria d'un verb sofisticat''⁵².

Però Miquel i Planas tampoc no escatima recursos a l'hora de criticar aquest projecte: per a ell, és un ''decret de nova planta lingüística''⁵³, una imposició des d'un poder tirànic que oprimeix el poble català. I, de fet, tot insultant Fabra i els normistes, el considera un dels pitjors mals que ha patit mai el país: ''Jo crech que may Catalunya no havia estat víctima d'una tirania tan odiosa com la que avuy exercexen els nostres gramaticols posats al sevey d'En Fabra'' (MIQUEL I PLANAS 1918: 323).

Després de la conferència, publica a *Bibliofilia* l'article ''*Bibliofilia*'' y la qüestió ortogràfica, on reivindica les línies mestres exposades a l'Ateneu. Tot seguint una línia cronològica, Miquel i Planas hi exposa les diferents etapes, especialment el suport que ell donà a les Normes, però les propostes reformadores no eren sempre de gust per al redactor: ''Emperò aleshores ens adonarem d'una cosa: cada nova tanda de proves venia

⁵¹ Íbidem, p. 351.

⁵² Íbidem, p. 352.

⁵³ Íbidem, p. 352.

de les mans del *corrector* ab més modificacions que les anteriors; observarem cada vegada més estranyeses'' (MIQUEL I PLANAS 1918b: 369-370).

Sempre defensà l'adhesió a les Normes com un acte de patriotisme, tot i que no amaga les diferències amb les propostes de la nova normativa i les que ell considerava adients, malgrat que, en un primer moment, les acceptà: ''El nostre patriotisme, sotmès a una tensió cada cop més forta per la incontinenca reformadora del senyor Fabra, arribà a un punt que ja no pogué més'' (MIQUEL I PLANAS 1918b: 369-370).

Per això declarà el punt i final a les Normes, concretar a la conferència de l'Ateneu. És l'oficialització del trencament amb l'Institut i l'acatament de les regles de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, un camí que també emprèn *Bibliofilia*: ''Per a nosaltres ja no hi ha des d'ara *qüestió ortogràfica*; hi ha, no més, unes REGLES ORTOGRÀFIQUES DE L'ACADEMIA DE LA LLENGUA CATALANA, que seràn la nostra llei'' (MIQUEL I PLANAS 1918b: 369-370).

La defensa de les Regles Ortogràfiques també es produeix perquè, segons Miquel i Planas, no són un projecte personal de ningú, són més ''respectuoses'' amb la diversitat i el mestratge dels escriptors antics: ''Llei, per altra banda, prou liberal, y ab la qual no s'ha de tractar de donar curs a la inventiva de cap gramàtic [...]; és, únicament, la reducció a preceptes de tot allò que'ns ensenya la prudencia y el seny dels mestre del Idioma'' (MIQUEL I PLANAS 1918b: 369-370).

L'escenificació de la ruptura és total i contundent. Miquel i Planas abandona completament l'argument del patriotisme que l'havia dut a defensar les Normes per passar a l'atac contra l'IEC i Pompeu Fabra. A partir d'ara, Miquel i Planas defensa la tradició i la llibertat de l'escriptor, allunyant-se completament de la *llengua literària*.

3.3.2 ESCRITS DESPRÉS DE LA CONFERÈNCIA

La conferència de l'Ateneu esdevé la carta de presentació antinormista de Ramon Miquel i Planas, però no és, ni de bon tros, la seva única contribució a la crítica contra les Normes. Comença un període en el qual segueix desenvolupant i ampliant els arguments exposats a l'Ateneu, amb un to cada cop més bel·ligerant.

De fet, eleva el to al punt d'assegurar que la reforma de la llengua a la categoria de pecat, a voler imitar Déu. La llengua és quelcom que va molt més enllà de les qüestions terrenals: és un do diví que s'escapa del poder de l'home. Així ho va destacar a la Festa de la Poesia de Girona de 1919⁵⁴: “No hem de caure en la niciesa de voler defugir les lleys eternes que regulen el nostre organisme espiritual i físic” (MIQUEL I PLANAS 1920: 459).

Ramon Miquel i Planas s'erigirà en “guardià de les essències” i principal defensor dels valors tradicionals de l'escriptura, part fonamental de la tradició i base de la pàtria. S'alinea amb Francesc Matheu i tots dos lideraran la crítica al projecte reformador. D'altra banda, Miquel i Planas s'incorporarà a la nòmina de col·laboradors de *Catalana*, revista des d'on difondrà els seus articles contraris a l'IEC (juntament amb *Bibliofilia*).

No s'estarà de fer servir el sarcasme i la ridiculització a l'hora de parlar de la Reforma i de Pompeu Fabra, el principal impulsor del projecte i convertit en l'*ase dels cops* de Miquel i Planas, atès que el considera el principal responsable dels canvis ortogràfics.

Com hem esmentat anteriorment, els Jocs Florals de Barcelona, amb Francesc Matheu al capdavant, són un dels principals bastions antinormistes entre el 1913 i la II República. El consistori barceloní exerceix de punta de llança contra les reformes impulsades per l'IEC i es mostren força contraris a l'acceptació de la nova ortografia.

Aquesta situació, però, no és generalitzada a Catalunya i Pompeu Fabra presideix els certàmens floralescos de diverses viles i ciutats, com Lleida, Manresa o Mataró, entre d'altres.

Aquell any 1918, Pompeu Fabra va participar als Jocs Florals de Mataró després de ser convidat pel consistori mataroní. Va pronunciar un discurs amb una clara defensa del procés de depuració del català i carregava contra aquells qui boicotejaven el procés de redreçament de la llengua: “Qui són els nostres enemics? Els més són gent habituada a

⁵⁴ Se celebrà el 19/06/1919 i la conferència es titulava *El nostre Verb intangible*.

un català tot acostat al castellà... també gent negada i vanitosa a qui irrita l'èxit d'una obra a la qual ells no han sabut col·laborar''⁵⁵ (COMAS 2019: 44-45).

Aquest discurs de Fabra a Mataró esdevé tota una declaració d'intencions contra aquells qui critiquen les Normes perquè no n'han format part de la seva redacció. Miquel i Planas, a més, considera que és una rèplica contra la conferència de l'Ateneu. Per això no s'esmunyeix davant d'aquesta crítica fabriana i s'hi torna amb tota la cavalleria. El 25 d'agost de 1918 apareix l'article *Jochs Florals de Beocia y de Mataró*, un escrit satíric contra Fabra, qui apareix caracteritzat com el "senyor Tal, eminent personalitat que fa reformes".

Situat a l'antiga regió grega de Beòcia, Miquel i Planas denuncia el corporativisme dels integrants del consistori floral a l'hora de repartir els premis només a aquells qui han fet costat a la Reforma, fins i tot a través d'una paròdia i rèplica del discurs original de Fabra farcit d'atacs: ¿Qui dubta de que'ls hem superat, de que la nostra obra es infinitament millor a la d'ells? Els Verdaguer, els Maragall, els Guimerà y *tutti quanti* ¿ahont queda, darrera nostre? [...] Per que, com sabèu, la nostra ortografia es oficial y subvencionada, y, per tant, la millor de totes'' (MIQUEL I PLANAS 1918c: 27).

També aprofita per denunciar el sectarisme dels noucentistes i els defensors dels canvis lingüístics: "Y qui són els nostres enemics? [...] els enemics del senyor Fabra són aquells que no han sabut veure en la reforma del senyor Fabra l'obra més perfecta'' (MIQUEL I PLANAS 1918c: 25-31)

Al tram final del seu escrit, Miquel i Planas assegura que Pompeu Fabra s'ha tornat un sectari que ataca aquell qui es desvia de la seva paraula, una situació que l'allunya de la seva condició de científic de renom: "El discurs dels Jocs Florals de Mataró, obra del senyor Fabra, fa molt poch honor a aquest: l'home de ciencia que s'ha dextat sobrepujar per sectari. [...] l'odi i la crítica ja li ve de lluny al senyor Fabra; y'l seu beocisme igualment'' (MIQUEL I PLANAS 1918c: 25-31).

Però el discurs de Mataró seguirà portant cua. En un article publicat a *Catalana* el 3 de novembre de 1918, Miquel i Planas ataca Fabra (qui ja té la categoria de *mestre*, com bé denuncia) i assegura que són els escriptors els qui poden exercir d'autoritat lingüística a

⁵⁵ Als Jocs Florals de Lleida d'un any abans va apuntar clarament contra els escriptors de la Renaixença i el Modernisme: "els sobrevivents d'aquelles generacions indisciplinades s'alcen contra les normes no perquè siguin aquestes o aquelles, sinó simplement perquè són unes normes" (FABRA 1915: 131).

l'hora de proposar canvis. Alhora, també el critica per la seva posició revolucionària i la capacitat de poder sobre els escriptors més joves: "Nosaltres sempre hem tingut per mestres d'una llengua els seus grans escriptors, aquells de qui tenim pàgines literàries de valor generalment reconeguda. [...] Un gramàtic, [...], pot donar lliçons de Gramàtica, emperò no de literatura, allò és qüestió de tècnica, no de gust. [...] En Fabra ha sabut col·locar-se en una magnífica posició respecte els escriptors joves. [...] En lloc d'un crític sincer y rigorós, han trobat els escriptors en el gramàtic un esperit revolucionari com ells" (MIQUEL I PLANAS 1918d: 266).

A més, i contràriament al seu posicionament de 3 anys abans, Miquel i Planas es mostra convençut a l'hora de determinar que els Jocs Florals de Barcelona es mostrin contraris a l'acceptació de les Normes Ortogràfiques, que representen un trencament massa gran amb la tradició: "Els Jocs Florals de Barcelona han estat fins ara un obstacle al triomf total d'aquestes moderníssimes y per nosaltres més que perilloses tendències literàries que pretenen col·locar per damunt de prestígis, noblement y llealment adquirits, de quasi tots els escriptors de Catalunya, la voluntat definidora dels gramàtics darrerament vinguts; talment com sí aquí may ningú no hagués sentit parlar de Gramàtica" (Miquel i Planas 1918d: 268).

Miquel i Planas ja s'ha convertit en una de les referències inqüestionables de l'antinormisme. No només exerceix com a tal, tothom el convida als aplecs antinormistes i aprofita qualsevol ocasió per criticar Pompeu Fabra, convertit en el seu enemic principal.

De fet, es mostra decidit a emprar tota l'artilleria contra el filòleg i el projecte que lidera. A l'article *Els primers resultats de la Reforma*, publicat el 1919, Miquel i Planas es mostra contundent a l'hora de criticar "el Mestre", tot titllant-lo de fanàtic i radical: "El senyor Fabra tingué carta blanca per a fer y desfer en matèries lingüístiques; [...] obrint-se per a ell de bat a bat les vies ubrigadores del abús d'autoritat y de la dictadura, per les quals se llençà desenfrenadament, com s'esdevé sempre d'una manera fatal als fanàtics d'una idea, de Trotsky y de Lenine en avall" (MIQUEL I PLANAS 1919: 491).

També denuncia que la voluntat d'imposar una llengua unificada ha acabat desunint els parlants i provocant un caos ortogràfic important. A més, Fabra s'ha convertit en un element divisiu que ha provocat que Catalunya tingui més ortografies que mai⁵⁶. Per a

⁵⁶ "La de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, adoptada igualment per la de Bones Lletres y per l'Ateneu Barcelonès, [...] qu'es l'única que es manté fidel a la nostra tradició lingüística; la de l'Institut, que

Miquel i Planas, la reforma ha tingut un resultat esguerrat per la divisió i la "reducció cada vegada més manifesta del nostre cercle de difusió literaria".

És a dir, Miquel i Planas atribueix a la Reforma el resultat de la desunió lingüística entre parlants i acadèmics, un fet que suposa, també, la mort de la lectura, atès que la gent no és capaç de seguir la nova ortografia de les obres: "Es evident que'l públic ha d'acabar de dexar de recó les coses que no entén"⁵⁷.

El 1919 publica una novel·la: *Les confidències d'en Joan Bonhome*, on la figura del seu *alter ego* opinava perplex sobre qüestions d'actualitat. El llibre, de fet, conté fragments on reproduïx gairebé fil per randa els pensaments exposats a la conferència, tot fent una defensa clara de la tradició per damunt del raciocini: "¿es que, com diu Montesquieu, haurèm sempre de regirnos sempre per rahonaments y no podrèm may entregarnos a la dolça comoditat de la costum?" (RAFANELL 2002: 172).

I, com és marca de la casa, no s'està de res a l'hora d'emprar insults a tort i a dret contra les figures més representatives de l'IEC i el Noucentisme: el català normatiu és "l'esperanto nacional"; l'IEC és la "Marca *Suquem-hi*", la Secció Filològica és la "molt honorable Comissió de Vehins" o Eugeni d'Ors és "el senyor Xerinola".

A més, troba una nova i ingeniosa manera de referir-se a Pompeu Fabra: "els gramàtics són com els anarquistes: si saben de química són molt més perillosos"⁵⁸.

Els Jocs Florals de Cornellà de Llobregat de 1919⁵⁹ esdevenen una nova gran oportunitat per a Miquel i Planas. L'objectiu de la seva al·locució és la reivindicació de la poesia, una poesia lliure; una poesia que ha de ser plena i sense lligadures: una poesia pura, sense interferències. Aquesta reivindicació serveix per atacar el caràcter homogeneïtzador de les Normes: "S'han immiscuit en els nostres rengles, y'ns han volgut dotar, [...], d'una disciplina politich-gramatical, y han fixat l'entonació de les nostres veus. [...] Y axí les nostres acadèmies s'han convertit en clubs; [...] y se'ns ha posat un Tribunal que judica alhora els nostres mèrits literaris y'l nostre patriotisme segons el grau de servitud ab què acatèm els preceptes d'un cantayre suprèm, mancat de gust artístich y sense ascendent entre nosaltres" (MIQUEL I PLANAS 1920b: 469).

fluctua segons van avançant (ò retrocedint) els estudis que el senyor Fabra *realitza*" (MIQUEL I PLANAS 1919: 492).

⁵⁷ MIQUEL I PLANAS 1919: 494.

⁵⁸ RAFANELL 2002: 172.

⁵⁹ Celebrats el dia 22 de juny. Discurs publicat al número 11 del volum 2 de *Bibliofilia* (desembre 1920).

Agafa Maragall com a referència indiscutible i el glossa cada cop més sovint. Reivindica el poeta i la seva teoria de la *paraula viva* per rebutjar qualsevol operació que suposi “encotillar el verb”, perquè ell creu que la reforma ortogràfica ha suposat que els catalans s’han “dexat dur per un fals camí de marrada!”⁶⁰. Ara, Miquel i Planas agafa la normativa com un impediment per al desenvolupament de la creativitat del poeta.

Tot servint-se del sarcasme i la ironia, Miquel i Planas aprofita el discurs per glossar les fites més importants del canvi de l’ortografia, tot seguint un programa que l’allunya del principi de la teoria maragalliana: “Hem depurat la llengua, ens hem omplert el cap de normes y sistemes, hem conseguit tenir establiments de filologia des d’hont se’ns assorteix de formes d’expressió y de tòpics infalibles, [...]; hem creat, en fi, una llengua nova, una llengua flamant, en la qual tot es fruit d’un perfet raciocini d’un seny acurat” (MIQUEL I PLANAS 1920b: 508).

Miquel i Planas critica la reforma perquè acaba amb l’espontaneïtat de la llengua i la llibertat de l’escriptor a l’hora de fer servir determinats mots. La reforma, doncs, comporta una modernitat i un cosmopolitisme pel qual no està preparada la societat catalana.

La reforma esdevé allò que elimina la diversitat i sotmet el català al “jou” d’una única persona: Pompeu Fabra. A més, es dol preferentment del trencament amb la tradició literària anterior, una qüestió tractada abastament per ell.

També experimenta una evolució curiosa (però en sintonia amb la seva tradició ideològica): passa de col·laborar a *El Poble Català* a fer-ho a *El Correo Catalán*: d’un diari progressista a un de conservador. Però sobretot hi trobem l’acumulació d’anys i panys de molta mala baba (RAFANELL 2002: 173-174).

Durant la dictadura de Miguel Primo de Rivera, i a proposta d’Anfòs Par, Miquel i Planas fou nomenat regidor de Cultura de l’Ajuntament de Barcelona. Malgrat el càrrec, fou crític amb la política anticatalana del dictador, però amb això no en tingué prou per evitar de ser emmarcat dins del dretanisme filològic i general (RAFANELL 2002: 175).

Miquel i Planas segueix aprofitant els altaveus de *Catalana* i *Bibliofilia* per llençar arengues antinormistes, tot i que les atalaies des d’on fer-ho s’apaguen progressivament: la seva publicació bibliòfila atura la seva publicació el 1921, i *Catalana* deixa de sortir al

⁶⁰ MIQUEL I PLANAS 1920c: 507

carrer el 1926. A més a més, la República porta un altre sotrac antinormista: el català esdevé llengua cooficial i l'Acadèmia de la Llengua Catalana renuncia a les seves normes, fet que deixa vigents només les de l'IEC.

És el cop definitiu contra l'antinormisme, però no derrocarà els ideals de Miquel i Planas.

3.4 1934-1939: OSTRACISME I SONATA EN TRES TIEMPOS, ESPETEGADA FINAL EN TEMPS DE POSTGUERRA

El 1934 se certifica l'abandó complet de la normativa alternativa a l'IEC. La proclamació de la República i l'adopció del català com a llengua cooficial i d'ensenyament. En aquest estadi, l'Acadèmia de la Llengua Catalana decideix fer efectiva la renúncia a la seva normativa. És significatiu esmentar que la renúncia de l'ALC es produí dos anys després de l'aprovació de les Normes de Castelló, l'adaptació valenciana de la normativa de l'Institut⁶¹. Així doncs, la normativa de l'IEC passar a ser l'única normativa existent. El 1932, a més a més, apareix publicat el *Diccionari General de la Llengua Catalana*⁶², obra que culmina el procés de codificació del català iniciat el 1913.

Francesc Matheu decideix enterrar la destrala de guerra i convida Pompeu Fabra als Jocs Florals de Barcelona de 1934. Fabra comença el seu discurs tot fent una repassada històrica dels intents anteriors de codificació ortogràfica. D'altra banda, també es mostra procliu a entendre certs arguments antinormistes: "La imposició d'una llengua escrita única, per allò que aquesta tenia forçosament d'artificiós, no podia sinó desplaure als qui havien fet de l'espontaneïtat una arma per a justificar l'ús del català escrit enfront de l'ús d'una llengua forastera" (*Full Oficial del Dilluns* 07/05/1934: 12).

El filòleg assegura que tenia una esperança clara: el final de les hostilitats un cop aconseguida la cooficialitat de la llengua. Fabra, tot i això, creu que eren els membres de l'ALC els qui renunciarien als seus postulats: "Jo havia confiat sempre que, en el moment que el català fos declarat llengua oficial [...], ells deposarien patriòticament llur actitud. I així ha estat" (*Full Oficial del Dilluns* 07/05/1934: 12).

⁶¹ GARRIDO, David. "El català, finalment, codificat: Castelló, 1932". *El Temps*, 11/10/2022, <https://www.eltamps.cat/article/19724/el-catala-finalment-codificat-castello-1932>.

⁶² Conegut popularment com el *Fabra*.

Finalment, Fabra fa una defensa d'una posició en la qual no hi ha ni vencedors ni vençuts, sinó que es tracta d'un procés en el qual tothom ha fet una quantitat important de renúncies, totes elles imprescindibles per al reeiximent de la reforma: "Davant d'aquesta renúncia de l'Acadèmia de Bones Lletres, no sen's ocorregués parlar de vençuts ni vencedors. Per a arribar a una ortografia única, ha calgut, ara, que els antinormistes renunciessin a algunes de llurs solucions ortogràfiques; però, ¿qui, un dia o altre, no ha hagut de fer el mateix durant el llarg procés d'elaboració de la nostra ortografia? Avui podem estar joiosos d'haver aconseguit, no solament aquesta unitat ortogràfica, sinó aquella unitat lingüística que ha fet possible l'elevació del català a llengua oficial de Catalunya" (*Full Oficial del Dilluns* 07/05/1934: 12).

Aquest discurs, davant del darrer baluard antinormista, posa punt i final a la ràtzia de Francesc Matheu i els Jocs Florals contra les Normes Ortogràfiques. Després de l'acceptació de les Normes per part de la majoria dels escriptors, aquest acte simbolitza el final d'una disputa llarga i crua entre les dues faccions.

Francesc Matheu renuncià a les seves idees, però Ramon Miquel i Planas romangué ferm en la defensa dels seus postulats. Amb un canvi important: s'havia quedat sol. El normisme, que comptava amb el suport polític i social, posava punt i final a la disputa i s'erigia com l'única normativa vàlida i acceptada.

Ramon Miquel i Planas accepta amb resignació el canvi de posició dels seus "companys de viatge", tot i que no el comparteix.

Els anys de la República no són anys desaprofitats per a Miquel i Planas: manté la seva activitat i segueix editant obres medievals, però desapareix de la palestra pública per lluitar contra la "tirania d'En Fabra". El fet de no gaudir de cap aparador fa que la seva figura caigui cada cop més en l'oblit.

L'esclat de la Guerra Civil, però, ho trastoca tot. Tot i que no dona suport explícit als colpistes, tampoc no se significa explícitament a favor de la República. Per tant, Miquel i Planas queda en un llimb curiós.

Bona part dels escriptors que se significaren amb el franquisme, com Sebastià Sánchez-Juan, passaren a escriure els seus poemes en castellà. D'altres, com Miquel Dolç, es

mantingueren fidels a escriure poesia en català i, com els exiliats, publicaren els poemes de forma clandestina, o bé quan s'obrien petites escletxes⁶³.

El 1939, en canvi, és un any singular per a Miquel i Planas. La desfeta a la guerra no impedeix (ans el contrari) que publiqui *Sonata en tres tiempos*, considerat el primer llibre de poesia en català publicat després de la Guerra Civil.

Sonata en tres tiempos és un llibre peculiar per múltiples raons: tot i que els poemes són en català, el títol és en castellà, el pròleg és en castellà i tots els poemes inclouen una traducció al castellà. A més, i a diferència d'altres obres, no amaga la data d'impressió: 1939, *Año de la Victoria*⁶⁴ (MARRUGAT 2012: 47).

La seva publicació també és una qüestió que aixeca polseguera i polèmica: el llibre fou escrit en català prenmatiu, però aconseguí passar la censura per diverses raons: per bilingüe, per crític amb el català fabrià⁶⁵ i per ser una edició privada i de circulació privada⁶⁶. D'altra banda, Miquel i Planas l'havia escrit al seu amagatall durant la Guerra.

El llibre s'estructura en 3 parts: "Del passat", on fa una rememoració de lectures i tertúlies passades; "Del present", on fa la seva pròpia interpretació de la Guerra Civil; i "Del futur", on s'hi apleguen sonets religiosos.

Al pròleg, escrit en castellà, Miquel i Planas explica que la voluntat del llibre és explicar un recull de vivències d'un període difícil: "Y tal como ella es, sin pretensiones de ningún género, por lo que tiene de archivo de sufrimientos y amarguras, de anhelos y esperanzas, como también de amateas vejámenes, [...], como recuerdo un período cuyo penoso transcurrir ha dejado un surco imborrable en nuestras almas" (MIQUEL I PLANAS 1939: XVI).

Finalment, assegura (gairebé es disculpa) que ha escrit les poesies originalment en català, fet que justifica pel rebuig generat pels escriptors catalans que escriuen en castellà. També assegura que la traducció al castellà és un pont a favor de la unió entre espanyols: "Del conjunto de composiciones que integran el presente tomo sólo algunas han sido escritas

⁶³ La publicació de poemaris amb data anterior a 1939 era el més habitual. El 1944, a més a més, Dolç i Joan Teixidor van publicar poemes seus a *Entregas de poesía* (MARRUGAT 2012: 46).

⁶⁴ RAFANELL 2002: 178.

⁶⁵ "Les autoritats del nou Estat obtenien els seus objectius polítics d'abolir i eliminar la llengua catalana no solament amb mesures recolzades en el Dret, sinó especialment per pressions, actes de força i persecució encoberta en tots els àmbits i racons de la vida catalana" (FERRER I GIRONÈS 1985: 177).

⁶⁶ La portada deia "Imprímese a expensas del Autor, para sus amigos".

originariament en llengua castellana; hauríen-lo sigut tal vegada en major si el autor no hagués tingut el temor que senten molts escriptors de Catalunya de ser inclosos, [...], en el dictamen que, [...], mereix Balma de [...] Juan Varela, quan digo del filòsof vicenc que preferia llegir-lo traduït al francès a tenir que fer-lo en el seu original castellà. De totes maneres, [...], hem disposat a continuació la traducció castellana en prosa; veïen en ell el desig de imposar a nostra labor poètica el distintiu de de la confraternitat de tots els espanyols” (MIQUEL I PLANAS 1939: XVI-XVII).

La secció “Del present” és la més sucosa, atès que aprofita per explicar la seva versió sobre l’esclat de la Guerra Civil i vincular-la amb l’antinormisme més radical.

De fet, la secció “Del present” comença amb aquest sonet:

COMENÇA LA REVOLUCIÓ
(1913)

Qui ataca'l Verb ataca l'esperit.
Pensant axò'ls gramàtics reformistes
(que eren tots uns perfectes anarquistes),
«unifiquem la ortografia!», han dit.

Y tothom confiat els ha seguit
quan, practicant transformacions may vistes
en l'idioma, donantse per puristes,
han fet que s'escrigués com may s'ha escrit.

Tot ho ha anat acceptant la gent formal;
la d'església tampoch hi ha vist cap mal;
y aquells malvats s'han pogut dir després:

«Tenint la Llengua així “sabotejada”,
la Gran Revolució ja es començada;
ara ‘capgirarè’m’ tot lo demés!»⁶⁷.

Miquel i Planas considera que les *Normes Ortogràfiques* són les responsables d’obrir la porta a un moviment anàrquic (els acusa d’això al poema) que han capgirat l’ordre establert, provocant així l’esclat de la violència i la revolució de 1936. Per a ell, el canvi de l’ortografia suposa el trencament de l’ordre, de la tradició. De fet, el títol és prou explícit: atribueix l’inici de revolució al 1913, any d’aprovació de les Normes.

⁶⁷ MARRUGAT 2012: 47-48.

L'escriptor considera que aquesta és la causa principal de l'inici de la guerra i, alhora, serveix d'avantsala per obrir la capsa de pandora de múltiples reformes de la societat (''ara 'capgirarèm' tot lo demás!'').

No és improvisat que assegurí que la Reforma és una de les causes de l'esclat de la guerra, atès que fa anys que defensa que la llengua no es pot canviar ni reformar de la nit al dia, que això va contra el ''fet biològic de la llengua'', tot seguint el programa esbossat a la conferència de l'Ateneu Barcelonès. De fet, aquesta actitud es pot apreciar al primer vers del poema: ''Qui ataca'l Verb ataca l'esperit''.

Però la Reforma no n'és l'única causa: també en té per aquells qui havien impulsat projectes reformadors anteriors, com és el cas de *L'Avenç* i Jaume Massó i Torrents, responsable del projecte de la nova ortografia:

A EN J. MASSÓ Y TORRENTS
FUNDADOR DE ''L'AVENÇ''

No trobo mots per dignament llohà
l'empresa a que'l teu geni dona forma,
que al sentiment de patria bé's conforma
y al curs se suma del progrés humà.

La creuada del llibre català
del teu Avenç el gran programa informa,
y, apart de la ortografica reforma,
ell del teu nom la gloria fixara.

Mes, dels companys que foren ton seguici,
ben pochs donaren probes d'altre zel
que fer passar sa deria o prejudici;

y ab el sol esperit d'oposició
formareu entre tots una Babel
que fou de nostra llengua confusió.
Perdona, donchs, oh bon amich Massó,
si encara creu mon esperit rebel
que l'anar sol t'hauria estat millor!⁶⁸

Si la Reforma és responsable de l'esclat de la Revolució, Massó i Torrents i *L'Avenç* són els responsables d'iniciar una croada contra l'ortografia tradicional que ha generat ''una

⁶⁸ RAFANELL 2002: 179-180.

gran confusió'' que deriva en el mite de la torre de Babel. Novament, Miquel i Planas fa servir referents bíblics i catastròfics per parlar de les nefastes conseqüències dels canvis a l'ortografia.

Però la Guerra Civil no és cosa només dels *reformadors de l'idioma*. Miquel i Planas també acusa la Generalitat de Lluís Companys de l'esclat de la revolució, tot servint-se d'ironia i sarcasme:

AL GOVERN DE LA GENERALITAT (1936-1939)

Ja estareu satisfets, nobles senyors
(y tu, cap de tots ells, més que honorable)
De com la vostra gent incomparable
Ha esmerçat sos impulsos constructors!
[...]
Heu estat tots plegats companys insignes
Y'ls vostres noms perduraran, tan dignes!,
Sota la capa (li heu deixat) del sol.

Sonata en tres tiempos és la culminació d'anys de rancor acumulat, d'ira i de ràbia contra les Normes Ortogràfiques i el Noucentisme. Ell, que sempre s'ha adscrit dins del catalanisme conservador, no pot passar per alt els canvis i modificacions que han sofert el país en general i la llengua catalana en particular.

Aprofita aquesta petita (molt reduïda, vaja) àgora per expressar els sentiments que fa anys que té envers les Normes, un projecte que liquida els referents medievals que ell ha admirat, editat i publicat. No pot acceptar veure aquest canvi, que el considera una revolució indigna, un "atemptat" a la tradició del català i de Catalunya. De fet, *Sonata en tres tiempos* suposa dues fites: la culminació del seu antinormisme irracional i la concreció del seus ideals en vers. És una darrera espetegada absolutament fora de temps, quan el debat sobre les Normes s'havia superat amb el suport dels escriptors i els Jocs Florals.

A més, aquest darrer renec es produeix en un moment francament delicat: just després de la Guerra civil, qual el franquisme comença a desplegar el seu programa per assimilar Catalunya culturalment i lingüística. Tot i que Miquel i Planas no fou mai partidari de la

dictadura, pensava que el canvi de règim facilitaria el retorn del català a l'estadi de la Restauració borbònica. Un català amb una normativa més fidel als criteris tradicionals.

Els pronòstics de Miquel i Planas foren completament equivocats. El franquisme, que permeté la publicació de l'obra completa de Jacint Verdaguer en català prenortatiu⁶⁹, seguí amb la seva campanya contrària a la llengua⁷⁰.

El franquisme fou un període de repressió general i contra la llengua catalana en particular. Després de *Sonata en tres tiempos*, Miquel i Planas no feu cap més escrit sobre llengua i quedà reclòs en silenci.

El 1952, però, sortí una edició pòstuma de l'*Spill* de Jaume Roig, una edició preparada i editada per ell. Aquesta fou la seva darrera contribució a la literatura i la bibliofília⁷¹. Ramon Miquel i Planas morí a Barcelona el 26 d'agost de 1950 a l'edat de 76 anys⁷².

⁶⁹ "El permís, vetllat per Antonio Tovar [...], se subordinava, però, a una condició: que fos publicat 'con ortografía de la época'. El mateix criteri es va aplicar al permís del 1943 per a les *Obres Completes* de Jacint Verdaguer [...]. Fins a la tercera edició, a l'octubre del 1949, no s'autoritza el text revisat d'acord amb les normes de l'IEC" (GASSOL BELLET 2021: 409-410).

⁷⁰ "Es tractava de perseguir amb els instruments de vigilància, repressió i censura els usos del català [...]. Aquesta reducció de la llengua a les formes populars [...] liquidava el moviment lingüístic renovador i modernitzador liderat per Pompeu Fabra" (GASSOL BELLET 2021: 395).

⁷¹ RAFANELL 2002: 182.

⁷² Esquela de *La Vanguardia Española*, 27/08/1950, p. 12.

4. CONCLUSIONS

No podem negar que la vida de Ramon Miquel i Planas sigui avorrida. Fou un personatge vehement a l'hora de defensar els seus postulats i no tingué por a expressar la seva opinió, malgrat que aquesta fos contrària al pensament majoritari de la societat.

Miquel i Planas no s'amagava. Mostrava el seu criteri i no se n'avergonyia. Sentia menyspreu pels reformistes en general i per Pompeu Fabra en particular, i no feia escarafalls a l'hora de referir-se al gramàtic a través d'un ampli estol d'insults: "gramàticol"⁷³, "senyor Tal que fa reformes"⁷⁴, "barreja de farsant i d'il·luminat"⁷⁵ o titllant-lo de fanàtic comparable amb Trotski o Lenin⁷⁶.

Com hem pogut veure al llarg d'aquest estudi, Miquel i Planas experimenta una evolució curiosa des del difícil entre el respecte cap a la proposta de l'Institut i la defensa de l'ortografia tradicional al bandejament i menyspreu de la proposta fabriana.

Sens dubte, hi ha un factor que fa possible la comunicació entre Miquel i Planas i el grupuscle de *L'Avenç*: Antoni M. Alcover. El canonge de Manacor, qui mai va considerar l'ortografia prioritària, acaba mostrant-s'hi a favor per "patriotisme". Aquesta defensa, encara que no sigui abrandada, fa possible que Miquel i Planas demani respecte i l'acatament de les Normes: "acceptar-lo ab entusiasme i sense reserva de cap mena" (MIQUEL I PLANAS 1911b: 53-54).

Al principi dels temps de la Reforma, Miquel i Planas es mostra partidari dels canvis proposats per Fabra perquè els considera un acte de servei a la pàtria. El seu entusiasme és ampli gràcies al recolzament que expressen els dirigents de La Lliga Regionalista. A més a més, això és especialment important perquè Miquel i Planas és, per damunt de tot, conservador; i veure que el partit conservador catalanista (i Prat de la Riba al capdavant de tots) s'abona al projecte esdevé l'aval necessari per al seu suport.

⁷³ MIQUEL I PLANAS 1918: 323.

⁷⁴ MIQUEL I PLANAS 1918c: 25.

⁷⁵ MIRACLE 1963: 51.

⁷⁶ MIQUEL I PLANAS 1919: 491.

Defensa l'existència d'una ortografia unificada i es mostra partidari de la creació de l'Institut d'Estudis Catalans, però no acaba de veure clar el canvi d'aspectes com la conjunció *y* i la preposició *ab*, dos dels seus grans cavalls de batalla. Ell és un clar defensor de l'ordre establert.

I és que Ramon Miquel i Planas s'emmiralla en els clàssics medievals i en els grans escriptors de la Renaixença; aquells qui han de dictar les qüestions principals de l'ortografia. Veure com els noucentistes menystenien els escriptors precedents el fa vacil·lar, però manté el seu suport a les Normes.

Les seves contradiccions no només són per qüestions ortogràfiques: és seguidor de Prat de la Riba però menysté el Noucentisme i els seus escriptors. És per això que l'equilibri entre ambdues posicions és difícil i la tensió entre ambdós anirà en augment.

Malgrat tot, confia en la importància de la cooperació entre les dues realitats. Per això no dubta a l'hora de fer de pont entre els Jocs Florals (institució antinormista per excel·lència) i l'Institut. En defensa la importància i treballa per l'entesa, tot mostrant la seva versió més polifacètica, oberta i plural.

Una posició molt allunyada de la que mantindrà un cop Alcover i l'IEC trenquin peres del tot, quan passa a l'atac furibund contra aquells qui defensen l'ordre nou davant l'ordre antic. En aquest moment, a més, Miquel i Planas ja ha pres partit, atès que formava part de l'Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona i exercia de secretari de l'Acadèmia de la Llengua Catalana. El 1918, l'Ateneu Barcelonès (una altra institució antinormista) presencia el seu bateig contra les Normes amb la conferència *Contra la Reforma Lingüística*.

Però Miquel i Planas topa amb un problema important: la majoria d'escriptors acceptaven la nova normativa, la Mancomunitat l'adopta com a pròpia i la societat l'accepta amb fervor popular, fet que dificultava massa les coses per al bibliòfil.

Així doncs, Miquel i Planas, seguint el camí iniciat per bona part dels antinormistes, decideix apostar per la defensa d'arguments sentimentals enfront d'arguments científics. Els arguments dels partidaris de les Normes queden invalidats automàticament perquè no

respecten la tradició. Aquesta qüestió esdevé cabdal: no pot ser que es construeixi una nova ortografia de bell nou, sense tenir en compte totes les propostes i resolucions que les han precedit: “No hem de caure en la niciesa de voler defugir les lleys eternes que regulen el nostre organisme espiritual y físic” (MIQUEL I PLANAS 1920: 459).

I per això s’abona a l’insult. Com hem vist en aquest estudi, en té per a tothom i no s’amaga a l’hora de fer-los públics. Miquel i Planas ensenya la seva llengua esmolada contra tothom. Malgrat l’insult, no aconsegueix que els normistes caiguin a les seves provocacions. I aquest és un dels grans drames de Miquel i Planas: es troba predicant enmig del desert, especialment quan tothom ja ha acceptat les Normes i el veu com un abrandat sense raons.

Per a Miquel i Planas, la llengua és un fet extraordinari que supera de lluny l’obra de l’home. Servint-se de la Teoria de les Idees platònica, considera que ningú no pot pretendre reformar l’ortografia atès que és una obra de Déu: “Quan se tracta de fer prevaldre certs principis ortogràfics ni’ls vius ni’ls morts no tenen vot en contra”⁷⁷. Les qüestions “biològiques” de la llengua, doncs, queden damunt de qualsevol consideració humana: la tradició, simplement, s’ha de seguir i respectar.

Miquel i Planas fou un bibliòfil extraordinari. La seva tasca a l’hora de rescatar i editar clàssics antics fou ingent i la publicació de la revista *Bibliofília* demostren els seus amplis coneixements de la matèria. Era, sens dubte, una personalitat de gran cultura i coneixement.

Però també era un defensor a ultrança de la *paraula viva*, fet que xocava de ple amb l’ideal idiomàtic noucentista. Això el va apartant de mica en mica fins a la separació total amb els cercles lingüístics i literaris del moment. De fet, Carles Riba tampoc no s’estarà a l’hora de referir-s’hi com “aquell enorme idiota que es diu Miquel i Planas”⁷⁸.

I aquests són els dos eixos bàsics de l’antinormisme de Miquel i Planas: la defensa d’una *llengua viva* enfront d’una “llengua artificial” i la d’una llengua que agafi els escriptors antics com a referència. En definitiva, una llengua que reconegui les varietats dialectals i

⁷⁷ Miquel i Planas 1918: 309.

⁷⁸ RAFANELL 2002: 151.

modelada pels textos medievals, de la Renaixença i el Modernisme. Renegar-ne suposa un sacrilegi que no pot suportar.

La història de Miquel i Planas és una història de rancor acumulat i de voluntat de venjar-se pel canvi sofert a la llengua. Les formes emprades i els arguments utilitzats van aconseguir que la seva opinió caigués al descrèdit i fos menystingut per la societat del moment. Avui, gairebé ningú se'n recorda de la seva obra ni tampoc se'l reivindica, malgrat ser un dels pares de la bibliofília catalana.

És la història d'un rampell d'aquell qui no vol acceptar que el món canvia. Una enrabiada provocada per la defenestració d'Alcover i la liquidació d'unes formes ortogràfiques que, tot i tradicionals, havien quedat absolutament desactualitzades per a la llengua parlada. Això, però, no era un criteri vàlid per a Miquel i Planas, que defensava un idioma basat en els referents clàssics i no prescrit pels gramàtics.

Ramon Miquel i Planas no s'amagà mai de ningú, no callà davant de ningú i sempre va declarar quina era la seva voluntat: una llengua unitària que respectés l'ortografia tradicional.

Finalment, se n'anà d'aquest món enmig d'una dictadura brutal contra la llengua catalana, que ell mai no hauria desitjat, però amb una societat que acceptava i celebrava les *Normes Ortogràfiques*, la *Gramàtica Catalana* i el *Diccionari General de la Llengua Catalana*, elements imprescindibles per a garantir la supervivència del català que ell tampoc no hauria defensat ni seguit. Això sí, Miquel i Planas morí negant-se a deixar de fer servir les *y* i les *ab*.

BIBLIOGRAFIA

- AIMÀ, Jaume. (1939). "Francesc Matheu". *Meridià*, núm. 52, p. 6.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1036093.
- COMAS, Anna (2019). "Cent anys del discurs de Pompeu Fabra als Jocs Florals de Mataró el 1918". *Sessió d'Estudis Mataronins*, núm. 35, pp. 41-49,
<https://raco.cat/index.php/SessioEstudisMataronins/article/view/365209>.
- FABRA, Pompeu (1915). "1915 Pompeu Fabra". Gerard Malet (ed., 2009), *Els Jocs Florals de Lleida 1895-1923* (pp. 129-131). Lleida: Publicacions de la Universitat de Lleida.
- FARRÉ, Imma (2022). "Joventut (1900-1906) i la llengua normativa". *Llengua i literatura*, núm. 32, pp. 27-48.
<https://raco.cat/index.php/LlenguaLiteratura/article/view/399447>.
- FERRER I GIRONÈS, Francesc (1985). *La persecució política de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- FULL OFICIAL DEL DILLUNS DE BARCELONA (1934). "Els Jocs Florals d'enguany. Es celebraren ahir amb assistència de l'honorable President de la Generalitat i una de les primes autoritats de Catalunya". Núm 437, 07/05/1934, pp. 1; 12.
<https://prensahistorica.mcu.es/ca/consulta/registro.do?id=11000250247>.
- GASSOL BELLET, Olívia (2021). La literatura catalana de postguerra (1939-1959), dins *Història de la literatura catalana. Volum VII* (pp. 393-418). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- IGLÉSIAS, Narcís (2012). "Dos codis per al català: l'IEC i l'ALC. Anàlisi de la seva difusió en el món escolar (1913-1939)". Miquel À. Pradilla (ed.), *Fabra, encara. Actes del III col·loqui internacional 'La lingüística de Pompeu Fabra (Tarragona, 17, 18 i 19 de desembre de 2008)* (pp. 95-106). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1913). *Normes ortogràfiques*. Barcelona: 24 de gener.
<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000190%5C00000050.pdf>.
- MARTÍ, Maria (2007). *Francesc Matheu i la revista Catalana. L'oposició a la normativització del català (1918-1926)*. Montcada i Reixac: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MARRUGAT, Jordi (2012). "Crisi i supervivència de la poesia moderna a Catalunya. Sobre la reconstrucció del sistema poètic català en la cultura pública de les dècades

- 1940 i 1950". *Marges, Els: revista de llengua i literatura*, núm. 98, pp. 44-74.
<https://racoc.cat/index.php/Marges/article/view/295718>.
- MARTÍNEZ GIL, Víctor (1997). "Correctors i escriptors en la literatura catalana: el concepte de coautoria lingüística". *Llengua i literatura*, núm. 8 pp. 189-218,
<https://racoc.cat/index.php/LlenguaLiteratura/article/view/165746>.
- MATHEU, Francesc (1918). "De la Llengua". *Catalana*, núm. 1, p. 20.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019053.
- MATHEU, Francesc (1918b). "De la Llengua", *Catalana*, núm. 2, p. 45.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019055.
- MATHEU, Francesc (1918c). "¿Ortografia 'oficial?'". *Catalana*, núm. 8, pp. 177-178.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019067.
- MATHEU, Francesc (1918d). "En defensa del Institut d'Estudis Catalans". *Catalana*, núm. 15, pp. 381-382.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019081.
- MATHEU, Francesc (1918e). "En defensa del Institut d'Estudis Catalans". *Catalana*, núm. 16, pp. 405-406.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019083.
- MATHEU, Francesc (1918f). "En defensa del Institut d'Estudis Catalans". *Catalana*, núm. 17, pp. 429-430.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019085.
- MATHEU, Francesc (1919). "L'El y'l Lo". *Catalana*, núm. 71, pp. 217-218.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019193.
- MIQUEL I PLANAS, Ramon (1906). "El Congrés de la Llengua Catalana". *Juventut*, núm. 349, pp. 657-658.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1343667.
- MIQUEL I PLANAS, Ramon (1911). "Llengua Catalana Literària". *Bibliofília*, vol. 1, núm. 1, pp. 19-21.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008817.
- MIQUEL I PLANAS, Ramon (1911b). "La qüestió ortogràfica". *Bibliofília*, vol. 1, núm. 1, pp. 51-54.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008819.
- MIQUEL I PLANAS, Ramon (1913). "La reforma ortogràfica". *Bibliofília*, vol. 1, núm. 6.2, pp. 409-411.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=160&anyo=1913

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1914). "El modernisme en la literatura catalana".

Bibliofília, vol. 1, núm. 9, pp. 531-533.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008833.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1914b). "Noucentisme". *Bibliofília*, vol. 1, núm. 9, pp. 539.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008833.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1915). "Intel·lectualisme amoral. A propòsit d'El Noucentista". *El Poble Català*, 07/01/1915, p. 1.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1081457.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1915b). "Els Jocs Florals i les Normes". *El Poble Català*, 09/04/1915, p. 1.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1081635.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1915c). "Els Jocs Florals i les Normes". *El Poble Català*, 10/04/1915, p. 1.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1081637.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1915d). "Els Jocs Florals i les Normes". *El Poble Català*, 11/04/1915, p. 1.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1081639.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1916). "Sobre la reconstrucció del patrimoni espiritual de Catalunya. Conferència feta al 'Centre de Lectura' de Reus el dia 27 de maig de 1916", *Bibliofília*, volum 2, pp 129-143.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008841.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1916b). "L'art vell, l'art nou y l'art de sempre", *Bibliofília*, volum 2, pp 143-152.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008841.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1918). "Contra la Reforma Lingüística. Conferència d'En Ramon Miquel y Planas al Ateneu Barcelonès els dies 21 y 25 d'aquest mes". *Catalana*, núm. 13, pp. 297-356.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019077.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1918b). "'Bibliofília' y la qüestió ortogràfica". *Bibliofília*, vol. 2, núm. 7, pp. 367-370.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008849.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1918c). "Jochs florals de Beocia y de Mataró". *Catalana*, núm. 21, pp. 25-31.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019093.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1918d). "Entorn dels Jochs Florals". *Catalana*, núm. 31, pp. 265-270.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019113.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1919). "Els primers resultats de la Reforma". *Catalana*, núm. 59, pp. 489-495.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1019169.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1920). "El nostre Verb intangible. Discurs presidencial en la 'Festa de la Poesía' de Girona, el dia 19 de juny de 1919". *Bibliofilia*, vol. 2, núm. 10, pp. 457-460.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008855.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1920b). "El lliure Estol dels Cantayres. Discurs presidencial dels Jochs Florals de Cornellá, el dia 22 de juny de 1919". *Bibliofilia*, vol. 2, núm. 11, pp. 467-470.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008857.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1920c). "Veni, amichs, que parla'l Poeta!. Discurs presidencial de la 'Festa de la Poesía y de la Música', celebrada en l'Orfeó Gracienc el dia 26 de setembre de 1920". *Bibliofilia*, vol. 2, núm. 12, pp. 505-510.

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1008859.

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1939). *Sonata en tres tiempos*. Barcelona: edició pròpia.

MIRACLE, Josep (1963). "La reacció contra les 'Normes' de l'Institut". *Serra d'Or*, núm. 12, pp. 48-51. https://www.cervantesvirtual.com/portales/serra_dor/obra-visor/serra-dor--13/html/03590894-82b2-11df-acc7-002185ce6064_51.html.

MOLL, Francesc de B. (1963). *Un home de combat (mossèn Alcover)*. Palma: Raixa.

MURGADES, Josep (1997). "Simposi de l'antinoucentisme històric". *Llengua i Literatura*, núm. 7, pp. 105-127:

<https://raco.cat/index.php/LlenguaLiteratura/article/view/220429>.

RIBA, Carles (1937). "Els poetes i la llengua comuna". *Per comprendre (1927-1935)* (pp. 133-142). Barcelona: Publicacions de 'La Revista'.

<http://www.catedramariustorres.udl.cat/materials/biblioteca/visor2.php?tipus=cont&tornar=&op=&autor=riba001&codi=567&pos=134&zoom=normal&ordre=edicio>.

PIN I SOLER, Josep (1913). ‘‘Protesta contra les Normes Ortogràfiques proclamades a Barcelona, per pregó del dia... etc, etc., essent *Nucli trompeter*, etc., etc’’. *Diario de Reus*, 12/03/1913, p. 1.
https://prensahistorica.mcu.es/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1003521084.

PLA, Josep (1984). *Uns homenots: Prat de la Riba, Pompeu Fabra, Joaquim Ruyra, Ramon Turró*. Barcelona: Destino.

POBLE CATALÀ, El (1913). ‘‘Per la llengua catalana. La nova ortografia’’. Núm. 2883, 31/01/1913, p. 1.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1080069.

PRAT DE LA RIBA, Enric (1913). ‘‘Per la llengua catalana’’. *La Veu de Catalunya*, núm. 4928, ed. Matí, 31/01/1913, p. 3.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1243581.

RAFANELL, August (2002). ‘‘Miquel i Planas, a la dreta de Fabra’’. *Estudi General*, núm. 22, pp. 149-184. <https://raco.cat/index.php/EstudiGral/article/view/43796>.

SEGARRA, Mila (1985). *Història de la normativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

SUNYER, Magí (2012). ‘‘Una reflexió sobre el primer antinormisme’’. Miquel À. Pradilla (ed.), *Fabra, encara. Actes del III col·loqui internacional ‘‘La lingüística de Pompeu Fabra (Tarragona, 17, 18 i 19 de desembre de 2008)’’* (pp. 169-176). Barcelona: Institut d’Estudis Catalans.

VENY, Joan i MASSANELL, Mar (2015). *Dialectologia catalana. Aproximació pràctica als parlars catalans*. Barcelona: Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, Publicacions de la Universitat d’Alacant, Publicacions de la Universitat de València.